

Qendra e Studimeve Parlamentare
Center for Parliamentary Studies
Rruga "Sami Frashëri", Pallatet e Aviacionit, nr.3/15
e-mail: cps@albaniaonline.net
www.ascdpd.org
Tel/Fax: +355 4 240214

RRITJA E PËRGJEGJSHMËRISË SË DEPUTETËVE GJATË USHTRIMIT TË MANDATIT TË TYRE

**Raport mbi analizën e legjislacionit mbi sjelljen dhe konfliktin e
interesit të deputetëve dhe respektimin e detyrimeve përkatëse ligjore.
Nevoja për një Kod Sjelljeje për Deputetët.**

**Tiranë,
Dhjetor 2007**

*Ky projekt u mundësua me mbështetjen bujare të popullit amerikan nëpërmjet Ambasadës së Shteteve të
Bashkuara në Tiranë.*

*SQARIM: Pikëpamjet e autorit të shprehura në këtë botim nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e
Qeverisë së Shteteve të Bashkuara.*

PËRMBAJTJA

Hyrje

1. Standardet e etikës dhe të konfliktit të interesit për deputetët, bazuar në analizën e legjislacionit përkatës

- Hyrje
- Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë
- Rregullorja e Kuvendit
- Ligji Nr. 8550, datë 18.11.1999, “Statusi i Deputetit”, ndryshuar me ligjin nr. 8988, datë 24.12.2002
- Ligji nr. 9131, datë 08.09.2003 “Për rregullat e etikës në administratën publike”,
- Ligji Nr. 9049, datë 10.4.2003 “Për deklarimin dhe kontrollin e pasurive, të detyrimeve financiare të të zgjedhurve dhe të disa nëpunësve publikë
- Ligji nr. 9367, datë 7.4.2005 “Për parandalimin e konfliktit të interesave në ushtrimin e funksioneve publike”.

2. Monitorimi i standardeve të etikës dhe konfliktit të interesit:

- Metodologjia dhe pyetësorët e përgatitur për procesin e monitorimit
- Raporti i monitorimit

3. Nevoja për një Kod Sjelljeje në Kuvend dhe Model Kodi Sjelljeje

- Hyrje
- Qëllimi i një Kodi Sjelljeje për Deputetët
- Përfitimet nga pasja e një Kodi Sjelljeje
- Format e mundshme të një Kodi Sjelljeje
- Elementet thelbësore të një Kodi Sjelljeje
- Aspekte të Kodit të Sjelljes
- Kod Sjelljeje për deputetët edhe kur ato angazhohen në organe administrative brenda Kuvendit
- Kod Sjelljeje për stafin e Kuvendit
- Përfundime

4. Model Kodi Etik për Deputetët

5. Bibliografi

Hyrje

Shërbimi ndaj interesave të publikut është qëllimi për të cilin janë krijuar dhe funksionojnë të gjitha organet shtetërore. Është pa dyshim detyrë parësore e Kuvendit dhe e deputetëve si përfaqësuesit direkt të interesave të zgjedhësve të tyre, t'i shërbejnë drejt atyre dhe interesave të tyre. Pritet që deputetët të mos lejojnë që interesat e tyre private të komprometojnë ushtrimin e detyrave të tyre, pra vendimmarrjen me karakter publik. Po kështu pritet prej tyre që të jenë përfaqësuesit më të denjë e të drejtë të popullit sepse janë udhërrëfyes dhe përcaktues të jetës në vend.

Çështja e parandalimit të korrupsionit dhe ruajtja e standardeve të larta të sjelljes në publik është bërë një çështje me rëndësi të madhe tashmë dhe kjo vërtetohet me reagimet e publikut sa herë që ka raste të privilegjeve të pamërituara apo të paligjshme, të përftimeve nga fondet publike, të përdorimit të posteve për qëllimeve private e kështu me radhë.¹ Për këtë, ekzistenca e standardeve të larta etike dhe të sjelljes korrekte ndaj interesave të publikut është thelbësore për pasjen dhe ruajtjen e vlerave demokratike dhe një shërbimi cilësor ndaj publikut. Këto standarde, mund të përfshihen ose jo në dokumente formale, por do të ishte e preferueshme që ato të shndërroheshin në pjesë të dokumenteve të detyrueshëm e që bëhen publike për të gjithë publikun. Kështu, kodet e sjelljes për deputetët, dokumente që përfshijnë të tilla standarde etike, shihen të pranishme gjithnjë e më shumë në parlamentet e vendeve të ndryshme apo janë në diskutim e sipër në vende të tjera në të cilat nuk kanë ekzistuar. Ato perceptohen si një prej mekanizmave të ndryshëm e të shumtë që duhen të jenë të pranishëm dhe të vihen në jetë për të arritur qëllimin final të pasjes së institucioneve shtetërore që i shërbejnë publikut dhe që e tregojnë në mënyrë transparente këtë.

¹ *Udhëzimet e OECD-së për menaxhimin e konflikteve të interesit në shërbimin publik*, GOV/PUMA(2003)10.

1. STANDARDET E ETIKËS DHE TË KONFLIKTIT TË INTERESIT PËR DEPUTETËT, BAZUAR NË ANALIZËN E LEGJISLACIONIT PËRKATËS

1.1 Hyrje

Në legjislacionin shqiptar ekzistojnë një sërë aktesh ligjore që i referohen çështjeve të etikës dhe konfliktit të interesit për deputetët. Këto akte normative fillesën e kanë me Kushtetutën qëllimi i së cilës është krijohet një shtet të së drejtës, një shtet demokratik² në të cilin ligji është baza e organizmit dhe funksionimit.³

Në Kushtetutë përcaktohet qartë që deputetët janë përfaqësues të popullit i cili mban dhe ushtron sovranitetin në vend.⁴ Kuvendi, anëtarë të së cilit janë deputetët, është organi më lartë i shtetit tonë i organizuar si një republikë parlamentare. Kushtetuta përcakton disa elemente pazgjedhshmërisht dhe papajtueshmërisht në lidhje me deputetët të cilët kanë synim në fakt të krijojnë një organ të Kuvendit sa më të pavarur, sa më profesional dhe sa më në shërbim të interesit të përgjithshëm. Duket qartë që përgjegjshmëria në kryerjen e detyrës është e rëndësishme për deputetët për sa kohë që Kushtetuta përcakton raste papajtueshmërie të detyrës, apo përcakton që deputeti nuk mund të ushtrojë asnjë veprimtari fitimprurëse apo edhe duhet të jetë në krye të detyrës. Deputeti gëzon lirinë e mendimit dhe të fjalës dhe kjo është qartë e shprehur në nenin 73 të Kushtetutës. Kushtetuta për të mundësuar një ushtrim sa më larg presioneve politike apo edhe jo politike, garanton privilegjin e imunitetit për deputetët.

Ndërkohë, në vendin tonë janë miratuar një sërë ligjesh të cilat qëllimin e Kushtetutës e avancojnë edhe më tej. Këto ligje kanë pasur synime të ndryshme duke filluar nga ai i ekzistencës së figurave të pastra e deri tek ligji mbi konfliktin e interesit apo edhe rregullorja e Kuvendit për një sjellje të hijshme të deputetëve në Kuvend.

Të gjitha ligjet e përmendura në tërësi krijojnë një tërësi standardesh të cilat deputetët duhet t'i respektojnë në ushtrimin e veprimtarisë së tyre të përditshme. Këto standarde kanë të bëjnë si me çështje të papajtueshmërive, të konflikteve të interesit, ashtu edhe me shërbimin ndaj publikut, sjelljen, respektimin e ligjit, e kështu me radhë. Ligjet e akte të tjera me karakter ligjor, pra të detyrueshëm, të identifikuar për t'u analizuar në lidhje me këtë çështje janë:

- Kushtetuta (Ligji Nr. 8417, datë 21.11.1998)
- Rregullorja e Kuvendit
- Ligji nr. 8550, datë 18.11.1999, "Statusi i deputetit"
- Ligji nr. 9049, datë 10.04.2003, "Për deklarimin dhe kontrollin e pasurive, të detyrimeve financiare të të zgjedhurve dhe të disa nëpunësve publikë"

² Preambula e Kushtetutës.

³ Neni 4 i Kushtetutës.

⁴ Neni 2 Kushtetutës.

- Ligji nr. 9367, datë 7.4.2005 “Për parandalimin e konfliktit të interesave në ushtrimin e funksioneve publike”,

si dhe disa akte të tjera ligjore të cilat edhe pse jo të detyrueshme për deputetët trajtojnë çështje të etikës, sjelljes, konfliktit të interesave, dhe për këtë do të përmenden apo analizohen, dhe që përfshijnë:

- Ligji nr. 8485, datë 12.5.1999, “Kodi i Procedurave Administrative”
- Ligji nr. 9131, datë 08.09.2003, “Për rregullat e etikës në administratën publike”
- Vendim nr. 714, datë 22.10.2004, “Për veprimtarinë e jashtme dhe dhënien e dhuratave gjatë veprimtarisë së nëpunësit të administratës publike”.

1.2. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë

Kushtetuta mbart disa vlera të cilat duket se janë universale të tilla si liria e fjalës apo shprehja politike, papajtueshmëria me funksione të tjera, transparencë, mos kryerja e veprimtarive fitimprurëse që burojnë nga pasuria e shtetit ose e pushtetit vendor dhe as të fitojnë pasuri të këtyre, e kështu. Le t’i shohim të gjitha me radhë.

Kushtetuta parashikon disa kushte pazgjedhshmërie dhe papajtueshmërie me detyrën e deputetit. Kushtetuta parashikon kështu kritere zgjedhshmërie, të tilla si aftësia mendore, apo edhe vuajtja e dënimit me heqje lirie, në përputhje me nenin 45 të Kushtetutës. Nga neni 71 i Kushtetutës kuptohet që edhe nëse kandidati për deputet apo deputetët nëse dënohen me vendim gjyqësor të formës së prerë për kryerjen e një krimi nuk mund të fitojnë apo mandati i mbaron apo shpallet i pavlefshëm. Po kështu, në të tilla kritere janë edhe ato të pasjes së një detyre shtetërore të përcaktuar në Nenin 69 të Kushtetutës. Para se të bëhen deputetë, kandidatët duhet të plotësojnë kërkesat kushtetuese për të mos qenë në të njëjtën kohë edhe në detyra të tjera të larta shtetërore të renditura në nenin 69 të Kushtetutës dhe më pas të heqin dorë nga çdo detyrë shtetërore sipas kërkesës së nenit 70 të Kushtetutës. Deputeti nuk mund të ushtrojë asnjë veprimtari tjetër shtetërore përveç asaj të anëtarit të Këshillit të Ministrave.

Neni 70 kërkon edhe që deputetët të mos kryejnë asnjë veprimtari fitimprurëse që buron nga pasuria e shtetit ose e pushtetit vendor dhe as të fitojnë pasuri të këtyre. Kushtetuta në fakt nuk është shteruese sepse lejon që raste të tjera papajtueshmërie të përcaktohen edhe me ligj. Këto ligje do të shihen më poshtë. Megjithatë Kushtetuta nuk ndalon kategorikisht pjesëmarrjen e deputetëve në aktivitete fitimprurëse që nuk burojnë nga pasuria e shtetit apo e pushtetit vendor.

Një tjetër standard që Kushtetuta ka përcaktuar është ai i transparencës. Kushtetuta përcakton që të gjitha mbledhjet e Kuvendit të bëhen të hapura dhe deputetët janë të lirë të shprehin të gjitha mendimet e tyre por edhe të votojnë ashtu si e mendojnë. Ata nuk mbajnë përgjegjësi për mënyrën si mendojnë dhe si votojnë, edhe pse në lidhje me mendimet Kushtetuta ka vendosur një standard. Kushtetuta thekson se deputetët nuk duhet të shpifin përndryshe do të mbajnë përgjegjësi në përputhje me legjislacionin. Dhe në fakt ka pasur raste të akuzave civile për shpifje ndaj deputetëve në vendin tonë.

Të gjithë deputetët gëzojnë imunitet, i cili i jep atyre një status të dallueshëm në sistemin ligjor. Pasja e imunitetit synon garantimin e pavarësisë dhe lirisë së fjalës dhe shprehjes së mendimeve, për përmbushjen e detyrave të tyre. Imuniteti qëndron së pari, në lirinë e fjalës dhe në mosmbajtjen përgjegjësi për mendimet e shprehura dhe së dyti në mos ndalimin, arrestimin pa autorizim kur kapet në kryerje e sipër apo menjëherë pas kryerjes së një krimi të rëndë.

Nga neni 71 i Kushtetutës kuptohet që Kushtetuta kërkon nga deputetët të respektojnë edhe një tjetër standard, atë të kryerjes në fakt të detyrës, pra të paraqitjes në detyrë. Kushtetuta është fleksibël në lidhje me këtë, gjithsesi, pasi kërkon që, nëse deputeti mungon për 6 muaj rresht pa arsye, atij i hiqet mandati. Edhe pse kjo periudhë duket e gjatë, gjithsesi ky është një standard serioziteti në ushtrimin e detyrës.

Kështu pra, përmbledhtazi, Kushtetuta parashikon një sërë rregullash të cilat deputeti duhet t'i respektojë, të cilat janë:

- të mos jetë i paafte mendërisht
- të mos jetë duke vuajtur dënimin me heqje lirie
- të mos jetë në një nga pozicionet e punës të përcaktuara në Nenin 69
- të mos kryejë asnjë funksion tjetër shtetëror përveç atij të anëtarit të Këshillit të Ministrave
- të mos kryejë veprimtari fitimprurëse që buron nga pasuria e shtetit apo pushtetit vendor dhe as të përfitojë pasuri prej tyre
- të mos shpifë
- të jetë transparent në ushtrimin e detyrës së deputetit
- të mos mungojë pa arsye për 6 muaj rresht në Kuvend
- të mos jetë i dënuar me vendim të formës së prerë për kryerjen e një krimi.

Mosrespektimi i këtyre kërkesave të Kushtetutës mund të çojë sipas parashikimeve të Kushtetutës ose në mbarimin e mandatit të deputetit apo shpalljen e tij të pavlefshëm, ose edhe mbajtjen e përgjegjësisë si p.sh. në rastin e shpifjes. Duket që Kushtetuta, si dokumenti kryesor që është, kujdeset për rastet të cilat janë të domosdoshme dhe të rënda. Ndërkohë janë ligjet ato që përcaktojnë standarde të tjera në zgjedhjen, pra figurën që duhet të përfaqësojë një deputet dhe në ushtrimin e përditshëm të detyrave të tij.

1.3. Rregullorja e Kuvendit

Rregullorja e Kuvendit është i vetmi dokument në të cilën përmenden çështjet e etikës dhe të sjelljes në mënyrë të shprehur. Madje, Rregullorja është dokumenti i cili i referohet edhe Kodit të Sjelljes, duke përcaktuar kështu edhe një bazë tashmë ekzistuese për një kod mbi elemente dhe çështjet e sjelljes dhe etikës për deputetët. Megjithatë, në lidhje me këtë, Rregullorja vetëm se përmend këtë kod, duke lënë të nënkuptohet që ai është një dokument i posaçëm për deputetët.⁵

Rregullorja që në fillim kërkon që mandati i deputeti të verifikohet para se i zgjedhuri të fitojë mandatin e deputetit. Kjo do të thotë që të gjitha kërkesat e përcaktuara nga Kushtetuta, të përmendura më lart, duhet të verifikohen si të qena. Më tej, deputetit i

⁵ Neni 40 i Rregullores së Kuvendit.

kërkohet të kryejë betimin, kërkesë e cila është edhe kushtetuese, dhe moskryerja e të cilës çon në mbarimin apo heqjen e mandatit të deputetit. Teksti i betimit⁶ në vetvete përcakton elemente të sjelljes së deputeti duke kërkuar nga deputeti që:

- të kryejë denjësisht detyrën e tij
- t'i bindet Kushtetutës e ligjeve
- të mbrojë lirinë e pavarësinë e vendit
- të respektojë dhe të mbrojë të drejtat dhe liritë e shtetasve
- të përpiqet me të gjitha fuqitë për përparimin e Atdheut dhe mirëqenien e popullit.

Rregullorja kërkon që mbledhjet e grupeve apo komisioneve të Kuvendit të bëhen të hapura, duke vijuar kështu rregullin kushtetues për transparencën e seancave parlamentare. Por, Rregullorja kërkon që edhe të gjitha diskutimet në Kuvend të mbahen në procesverbale, në të cilat shënohen data, data e zhvillimit të seancës plenare dhe rendi i ditës së saj, pjesëmarrja e deputetëve, përmbledhja e diskutimeve dhe e qëndrimeve të mbajtura nga deputetët, si dhe rezultatet e votimit dhe që çdokush ka të drejtë të njihet me përmbajtjen e procesverbaleve të Kuvendit para botimit. Procesverbalet publikohen në faqen e internetit të Kuvendit. Madje Rregullorja kërkon që edhe në rastet kur merren masa disiplinore, procesverbalet përkatëse të bëhen publike. Kështu, me Rregullore parimi i transparencës përforcohet edhe më tej.

Në Rregullore ka një pjesë të veçantë, Kreu IX, e cila flet për sjelljen në Kuvend, si në seancë plenare dhe në mjediset e tjera të Kuvendit, dhe rregullin në të. Kështu kërkohet që deputetët të mos:

- ndërpresin fjalën e drejtuesit të seancës plenare ose të diskutuesve të tjerë
- përdorin gjuhë ofenduese dhe joparlamentare në Kuvend
- ndërmarrin sulme personale apo veprime ndaj ndonjë deputeti
- përhapin informacione që çenojnë jetën private të cilitdo
- sillen në mënyrë të padenjë në mjediset e Kuvendit
- shkaktojnë rrëmujë në mjediset e Kuvendit
- thotë fjalë të pahijshme
- pengon me sjelljen e tij zhvillimin e seancës plenare ose cënon rregullin e saj
- përdorimi për votim kartën e votimit të një deputeti tjetër
- bën thirrje për përdorim dhune
- provokon rrëmujë në seancë që pengon zhvillimin e saj të rregullt
- fyen ose kërcënon deputetët e tjerë, anëtarët e Këshillit të Ministrave
- përdor fjalë fyese për Presidentin e Republikës apo institucione të tjera shtetërore.

Në lidhje me mosrespektimin e këtyre kërkesave parashikohet edhe marrja e masave disiplinore. Këto masa janë:

- tërheqje vëmendjeje
- vërejtje
- përjashtim nga seanca plenare

⁶ Neni 4 - Betimi i deputetëve, lexon:

. . . 2. Teksti i betimit është: “Betohe me nderin tim se do të kryej me ndërgjegje detyrën si deputet i popullit në Kuvend. Do të përfaqësoj denjësisht popullin, do t'i bindem Kushtetutës dhe ligjeve, do të mbroj lirinë dhe pavarësinë e Shqipërisë, do të respektoj dhe do të mbroj të drejtat dhe liritë e shtetasve dhe do të përpiqem me të gjitha fuqitë e mia për përparimin e Atdheut dhe mirëqenien e popullit tim.” . . .

- përjashtim nga pjesëmarrja në komisione dhe në seancë plenare deri në 15 ditë
- sanksion financiar të barabartë me një ditë nga paga e deputetit kur vendoset përjashtimi nga seanca plenare
- sanksion financiar të mbajtjes së pagës së deputetit për aq ditë sa është marrë masa disiplinore e përjashtimit nga pjesëmarrja në komisione dhe në seancë.

Deputetëve me Rregullore u kërkohet që në seancë plenare dhe në mbledhjet e komisioneve të paraqiten me veshje zyrtare dhe të mos përdorin telefonat e lëvizshëm. Kjo është një kërkesë të cilën e shohim vetëm në Rregulloren e Kuvendit.

Më tej, Rregullorja kërkon që deputetët të marrin pjesë rregullisht në mbledhjet e komisionit. Kur një anëtar i komisionit mungon pa shkaqe të arsyeshme për më shumë se tri mbledhje rresht gjatë një sesioni, komisioni mund të vendosë që kryetari i komisionit t'i kërkojë, në seancë plenare, grupit parlamentar përkatës zëvendësimin e anëtarit të komisionit.

Kështu, nga një lexim i përmbledhur i Rregullores, prej deputetëve kërkohet që:

- të kryejnë denjësisht detyrën
- t'i binden Kushtetutës e ligjeve
- të mbrojnë lirinë e pavarësinë e vendit
- të respektojnë dhe të mbrojnë të drejtat dhe liritë e shtetasve
- të përpiqen me të gjitha fuqitë për përparimin e Atdheut dhe mirëqenien e popullit
- të ushtrojnë veprimtarinë në mënyrë transparente
- të mos ndërpresin fjalën e drejtuesit të seancës plenare ose të diskutuesve të tjerë
- të mos përdorin gjuhë ofenduese dhe joparlamentare në Kuvend
- të mos ndërmarrin sulme personale apo veprime ndaj ndonjë deputeti
- të mos përhapin informacione që çenojnë jetën private të cilitdo
- të mos sillen në mënyrë të padenjë në mjediset e Kuvendit
- të mos shkaktojnë rrëmujë në mjediset e Kuvendit
- të mos bëjnë thirrje për përdorim dhune
- të mos provokojnë rrëmujë në seancë që pengon zhvillimin e saj të rregullt
- të mos fyejnë ose kërcënojnë deputetët e tjerë, anëtarët e Këshillit të Ministrave të mos përdorin fjalë fyese për Presidentin e Republikës apo institucione të tjera shtetërore
- të paraqiten me veshje zyrtare në mbledhjet e Komisioneve dhe seancë
- të mos përdorin telefonat e lëvizshëm në mbledhjet e Komisioneve dhe seancë
- të marrin pjesë rregullisht në mbledhjet e komisionit.

Së fundi, ajo që është shumë e rëndësishme të ritheksohet është që deputetëve Rregullorja vetë i kërkon të zbatojnë Kodin e Sjelljes. Kjo do të thotë që baza ligjore për miratimin e Kodit të Sjelljes tashmë është miratuar.

1.4. Ligji Nr. 8550, datë 18.11.1999, “Statusi i Deputetit”, ndryshuar me ligjin nr. 8988, datë 24.12.2002

Edhe pse ligji për statusin e deputetit në thelb është miratuar për të përcaktuar disa të mira për deputetët, gjithsesi ai vendos disa standarde për ta.

Në nenin 1 të këtij ligji parashikohet se deputeti është përfaqësuesi i popullit në organin më të lartë në vend. Deputeti vepron në emër të Kushtetutës dhe ligjeve. Pra, që në fillim standardi i parë dhe më i rëndësishmi për deputetët është respektimi i Kushtetutës dhe ligjeve dhe ushtrimi i veprimtarisë në përputhje me to.

Ligji i referohet çështjeve të tilla me karakter kushtetues si imuniteti duke ritheksuar gëzimin e tij nga ana e deputetëve. Çështja e imunitetit është diskutuar herë pas here në Kuvend dhe sidomos kohët e fundit, madje ka përpjekje për ndryshime të saj në vendin tonë. Këto përpjekje sigurisht kërkojnë ndryshim të Kushtetutës nëse flitet për heqje të tij, apo të kuptimit dhe perceptimit të vetë Kuvendit për këtë çështje nëpërmjet ligjeve të posaçme apo edhe nëpërmjet procedurave për kufizimin e tij. Çështja e fundit e Ministrisë Basha u bë shkak i propozimeve dhe kërkesave të shumta me karakter politik për ndryshim të konceptimit të imunitetit. Në thelb të këtyre diskutimeve është vullneti i deputetëve për të hequr dorë apo kufizuar koracën mbrojtëse që Kushtetuta ua mundëson.

Ligji i referohet çështjeve të papajtueshmërisë duke përcaktuar si të tilla ato të nenit 70 të Kushtetutës, por edhe ato të nenit 103 të Kushtetutës. Kështu marrë së bashku rastet e papajtueshmërisë me detyrën e deputetit janë:

- mos ushtrimi njëkohësisht i asnjë detyre tjetër shtetërore, përveç asaj të anëtarit të Këshillit të Ministrave
- mos kryerja e asnjë veprimtarie fitimprurëse që buron nga pasurie e shtetit ose e pushtetit vendor dhe as të fitojnë pasuri të këtyre
- mos ushtrimi i asnjë veprimtarie tjetër shtetërore
- mos qenia drejtues ose anëtar i organeve të shoqërive fitimprurëse.

Ligji përcakton detyra të tilla për deputetët si pjesëmarrje në mënyrë të rregullt e tyre në sesionet plenare, komisionet dhe në të gjitha aktivitetet e Kuvendit sipas kërkesave të Rregullores. Serioziteti në punë dhe kryerja e detyrave të kërkuara është kështu një nga standardet e kërkuara për deputetët me ligj.

Një tjetër çështje që rregullohet nga ligji mbi statusin e deputetit është edhe ajo e shprehjes së opinionit lirisht: Kushtetuta përcakton që deputeti nuk mban përgjegjësi për mendimet e shprehura, dhe po ashtu edhe ligji përcakton që deputeti ka lirinë e të shprehurit si të mendimeve të tij, ashtu edhe të të zgjedhurve të tij, dhe kjo realizohet nëpërmjet diskutimeve, propozimeve, interpelancave, pyetjeve, deklarimeve dhe votimit.

Deputetit i kërkohet të takohet periodikisht me të zgjedhurit e tij. Sipas ligjit, edhe pse deputeti nuk është më i lidhur me zgjedhësit e tij për mandatin e fituar, ai nevojitet të mbajë kontaktet me to sepse kështu merr prej tyre informacione dhe tërheq mendimet për nevojat e tyre. Duke kërkuar këtë, ligji kërkon që deputetët të jenë të përgjegjshëm,

realistë, të formulojnë qëndrimet e tyre në bazë të nevojave konkrete që ekzistojnë ndër zgjedhësit. Jo vetëm kaq, por në këtë mënyrë realizohen edhe kërkesa të tjera, të tilla si llogaridhënia, të qenurit transparent dhe i hapur me publikun, efikas dhe besnik ndaj nevojave të zgjedhësve.

Në lidhje me shpërblimet e deputetëve, ligji përcakton qartë që pagesa është shpërblim për pjesëmarrjen në seancat, në komisionet dhe në aktivitete të tjera parlamentare. Mospjesëmarrja e pajustificuar në to mund të çojë në ndalim të një pjese apo të të gjithë pagesës së deputetit.

Ligji parashikon edhe disa privilegje në lidhje me pajisjen me mjete udhëtimi, pasaporta diplomatike për të dhe familjen, të përfitojë lehtësira doganore për pajisjet që lidhen me punën e tij, të ketë zyra pranë Kuvendit dhe një staf ndihmës, si dhe në zonat elektorale, pajisjet me shërbime telefonike, përfiton pension suplementar, për sëmundje sipas gjykimeve të mjekëve përfiton ndihmën e shtetit. Po kështu edhe për strehim përfiton kredi afatgjata, nëse ka qenë i punësuar në administratën publike rikthehet në punë pa konkurs, përfiton mbrojtje të veçantë, privilegje protokollare, dhe mos kontroll në pikat doganore dhe kufitare. Megjithatë në lidhje me këto privilegje, ligji nuk përcakton detyrime për deputetët.

Nëse mund t'i përmbledhim standardet që përcaktohen në ligjin për statusin e deputetit, themi që ato përfshijnë, sa më poshtë:

- deputeti është përfaqësuesi i popullit në organin më të lartë në vend
- deputeti vepron në emër të Kushtetutës dhe ligjeve
- deputeti nuk ushtron njëkohësisht asnjë detyrë tjetër shtetërore, përveç asaj të anëtarit të Këshillit të Ministrave
- mos kryerja e asnjë veprimtarie fitimprurëse që buron nga pasurie e shtetit ose e pushtetit vendor dhe as të fitojnë pasuri të këtyre
- mos ushtrimi i asnjë veprimtarie tjetër shtetërore
- mos qenia drejtues ose anëtar i organeve të shoqërive fitimprurëse
- pjesëmarrje në mënyrë të rregullt e tyre në sesionet plenare, komisionet dhe në të gjitha aktivitetet e Kuvendit sipas kërkesave të rregullores
- të shprehurin e mendimeve të veta dhe të të zgjedhurve të tij nëpërmjet diskutimeve, propozimeve, interpelancave, pyetjeve, deklarimeve dhe votimit
- deputeti takohet periodikisht me të zgjedhurit e tij dhe merr prej tyre informacione dhe tërheq mendimet për nevojat e tyre
- pagesat e deputetëve, si shpërblime për pjesëmarrjen në seancat, në komisione apo komitete të Kuvendit, si dhe në aktivitete të tjera parlamentare, mund të kufizohen apo ndalohen.

1.4. Ligji nr. 9131, datë 08.09.2003 “Për rregullat e etikës në administratën publike”

Në vitin 2003, Kuvendi miratoi një ligj i cili synonte të vendoste rregulla sjelljeje për nëpunësit e administratës publike, sipas standardeve të kërkuara dhe të vënë në dijeni

publikun për sjelljen që duhet të kenë. Megjithatë, në nenin 2 të këtij ligji është bërë mjaft e qartë që **ky ligj nuk përbën detyrim për deputetët.**

Pavarësisht këtij fakti, vlen të ndalemi në një tërësi standardesh që përcakton ky ligj. Kjo sepse ai është një ndihmë e madhe për të kuptuar disa standarde sjelljeje të cilat duhet të vlejnjë edhe për deputetët. Të tilla standarde sjelljeje zyrtare e personale përfshijnë edhe pse nuk duhen kuptuar si shteruese gjithsesi:

- respektimi i ligjit
- ndershmëria
- efikasiteti
- interesi publik
- mirësjellja me këdo të cilëve u shërben por jo vetëm
- respekti për të drejtat e liritë e njeriut
- shmangia e konflikteve të interesit
- sjellja në mënyrë të tillë që të ruajë besimin e publikut tek ai dhe kuvendi, pra institucioni
- ndalimi i veprimtarive të jashtme (ndaluar edhe nga Kushtetuta për deputetët)
- ndalimi i marrjes së dhuratave e favoreve
- reagimi refuzues ndaj ofertave të ndryshme komprometuese
- përdorimi i pozicionit për interesat e publikut dhe në funksion të detyrave
- përdorimi i mjeteve të vendit të punës për realizimin e detyrave dhe jo për qëllime personale
- paraqitje serioze për një përfaqësim të denjë të Kuvendit
- mos përdorimi i informacionit të mbledhur për hir të pozicionit e që konsiderohet konfidencial si gjatë, ashtu edhe pas mbarimit të mandatit të deputetit
- përdorimi i kohës së punës sa më efektivisht për realizimin e detyrës së deputetit.

Pavarësisht të gjitha këtyre, duhet ritheksuar se ligji për rregullat e etikës në administratën publike nuk përbën detyrim për deputetët.

1.5. Ligji Nr. 9049, datë 10.4.2003 “Për deklarimin dhe kontrollin e pasurive, të detyrimeve financiare të të zgjedhurve dhe të disa nëpunësve publikë

Ligji 9049 synon të përcaktojë rregullat për deklarimin dhe kontrollin e pasurisë, të legjitimitetit të burimeve të krijimit të saj, detyrimeve financiare për deputetët, si dhe personat e lidhur me ta. Ky ligj nuk ishte i pari i miratuar për të rregulluar këtë çështje. Në vitin 1995 në vend u miratua për herë të parë Ligji nr. 7903, datë 8.3.1995 “Për deklarimin e pasurive të të zgjedhurve dhe të disa drejtuesve e punonjësve të shërbimit publik”, i cili u shfuqizua me ligjin Nr. 9409.

Ligji 9409 synon të krijojë një transparencë me karakter financiar apo favoresh për të gjithë gjendjen pasurore të deputetëve dhe të personave që lidhen me ta, duke e zgjeruar kështu terësinë e subjekteve që i nënshtrohen transparencës edhe tek persona të cilët potencialisht mund të përfitojnë nga pozicioni i deputetit.

Ky ligj duhet theksuar ka pësuar ndryshime të ndjeshme me ligjin Ligji nr. 9367, datë 7.4.2005 “Për Parandalimin e Konfliktit të Interesave në Ushtrimin e Funksioneve Publike”. E kështu, për të kuptuar detyrimet e këtij ligji edhe më mirë, ai duhet lexuar së bashku me të fundit.

Institucioni pranë të cilit realizohen deklaramet është Inspektoriati i Lartë i Deklarimit dhe Kontrollit të Pasurive, një institucion ky jashtë Kuvendit dhe i pavarur. Brenda periudhës 31 mars të çdo viti deputetët janë të detyruar të deklarojnë pranë ILDKP-së gjendjen pasurore deri më 31 dhjetor të viti paraardhës. Ligji parashikon që të gjithë subjektet, pra edhe deputetë, duhet të deklarojnë në lidhje me:

- pasuritë e paluajtshme dhe të drejtat reale mbi to të tyre si dhe të të afërmeve të tyre.

Refuzimi për deklaramet për deputetët, si persona me imunitet, do të sillte si pasojë njoftimin e Kuvendit dhe në çdo rast bërjen publike të gjendjes. Ligji kërkon që ILDKP-ja të kërkojë fillimin e ndjekjes penale për rastet e refuzimit të deklarametit. Sigurisht, për shqyrtimin e këtyre situatave organi kompetent është Kuvendi që duhet të shqyrtojë drejt çështjen dhe të marrë masa për lejimin apo jo të ndjekjes penale.

1.6. Ligji nr. 9367, datë 7.4.2005 “Për Parandalimin e Konfliktit të Interesave në ushtrimin e funksioneve publike”

Ligji nr. 9367, datë 7.4.2005 “Për Parandalimin e Konfliktit të Interesave në Ushtrimin e Funksioneve Publike” është një ligj i posaçëm mbi çështjen e konfliktit të interesave. Çështja e konfliktit të interesave është një ndër çështjet më delikate që lidhet me etikën në administratën publike. Ligji synon që të krijojë një vendimmarrje të paanshme, të ndershme, sa më profesionale dhe që t’i shërbejë sa më shumë interesave të qytetarëve. Kështu, ky ligj synon të jetë një ndër mekanizmat ligjorë për krijimin e një shteti mirëqeverisës në vendin tonë.

Ligji zbatohet për të gjithë personat zyrtarë si dhe personat e lidhur me to, duke kuptuar me person zyrtar ata që kanë një rol të caktuar në vendimmarrjen për nxjerrjen e një akti ose ndodhet në një funksion publik të caktuar. Të gjitha institucionet shtetërore, përfshirë këtu edhe Kuvendin, janë subjekte të këtij ligji. **Pra, ligjit dhe standardeve që ai krijon për veprimtarinë publike, i nënshtrohen edhe deputetët e Kuvendit.**

Ligji thekson që qëllimi i tij është përcaktimi i rregullave, mjeteve, mënyrave, procedurave, përgjegjësive dhe kompetencave për identifikimin, deklarametin, regjistrimin, trajtimin, zgjidhjen dhe dënimin e rasteve të konfliktit të interesave. Konflikti i interesit është gjendja e konfliktit ndërmjet detyrës publike dhe interesave privatë të deputetit, në të cilën ai ka interesa privatë, të drejtpërdrejtë ose të tërthortë, që ndikojnë, mund të ndikojnë ose duket sikur ndikojnë në kryerjen në mënyrë të padrejtë të detyrave dhe përgjegjësive të tij publike. Kështu pra, ligji synon të mënjanojë e trajtojë si konfliktet e vazhdueshme, ashtu edhe ato rast pas rasti, qofshin këto faktike, të mundshme apo në dukje.

- *Konflikti rast për rasti*

Kushtetuta përmend papajtueshmëritë për deputetët, duke u kujdesur kështu të mënjanojë konfliktet e vazhdueshme për ta, por nuk përmend rastet e konfliktit rast pas rasti të deputetëve. Konflikti rast për rast është ‘...gjendja në konflikt interesi faktik, në dukje apo të mundshëm, që shfaqet rast për rast dhe lidhet me një vendimmarrje të veçantë.’⁷ Ky konflikt është një papajtueshmëri momentale, lidhur me një vendimmarrje konkrete, ndërmjet detyrës publike dhe interesit privat të zyrtarit.⁸ Deputetët nuk janë të përjashtuar, për shkak të angazhimeve të tyre të përditshme në Kuvend, nga vendimmarrje konkrete në të cilat mund të ketë konflikte me interesat e tyre private.

Sipas ligjit, që një zyrtar të jetë në konflikt interesi duhet që në vendimmarrje të ketë rol thelbësor e përcaktues. Në udhëzuesit që përcaktojnë kuptimin e rolit të zyrtarit, ILDKP⁹ ka përfshirë edhe rolet propozuese, atë të hartimit të projektakteve, vendimmarrjen e kështu me radhë. Deputetët gjenden në të tilla situata vazhdimisht. Në të tilla situata deputetët duhet të mendojnë që edhe pse roli i tyre është në një zonë me karakter politik, ato duhet të udhëhiqen nga interesi i publikut në çdo rast. Këto raste përfshijnë sidomos situatat kur deputetët luajnë rolin e tyre si pjesë e organeve me karakter administrativ brenda Kuvendit, siç janë komisionet e ndryshme. Analiza që deputetët duhet të bëjnë është ajo e lidhjeve shkak-pasojë ndërmjet interesit privat si *shkak* dhe kryerjes në mënyrë të padrejtë të detyrës si *pasojë*. Pyetja që çdo deputet duhet t’i bëjë vetes është ajo që kërkohet nga çdo zyrtar: “nëse deputeti do të ishte në pozicionin e një qytetari në pritje të një vendimi të një zyrtari me të njëjtën kompetencë dhe me të njëjtat interesa si ai vetë, a do të kishte besim ai, si qytetar, në drejtësinë dhe paanësinë e asaj vendimmarrjeje?”¹⁰

Ligji për konfliktin e interesit, përveç detyrimit të përgjithshëm për të shmangur konfliktet rast pas rasti, situata të cilat në fakt deputet do duhet t’i vlerësojnë vetë, ka përcaktuar edhe disa kufizime për raste të veçanta konflikti interesi (rast për rast) që duhet mënjeluar. Këto raste janë të lidhura vetëm me të qenit deputet, pra për hir të

⁷ Neni 3 i ligjit mbi parandalimin e konfliktit të interesave.

⁸ Manuali Shpjegues dhe trajnimi mbi parandalimin e konfliktit të interesave, ILDKP, dhjetor 2006.

⁹ Komentari Ligjor Nr.3 i ILDKP-së, qershor 2006.

Udhëzimi Nr. 239, datë 2.2.2006 të ILDKP

¹⁰ Manuali shpjegues i ligjit mbi konfliktin e interesave këshillon ndjekjen e disa hapave metodologjike për të arritur në përfundimin nëse ekziston ose jo një konflikt rast për rast i interesit, që janë:

1. Cilat janë detyrat dhe kompetencat konkrete e të detajuara të zyrtarit në fjalë?
2. A ka ai kompetencë thelbësore e përcaktuese në vendimmarrjen për nxjerrjen e akteve normative dhe/ose individuale konkrete?
3. Cila është sfera (hapësira, fusha) e ndikimit të këtij akti?
4. Sa i fortë është ndikimi i këtij akti në këtë sferë?
5. Cilat janë interesat private të zyrtarit në fjalë?
6. Çfarë mundësish ka që akti të ndikojë interesat private të këtij zyrtari në favor të tij?
7. Çfarë mundësish ka që interesat private të zyrtarit të ndikojnë negativisht rolin e tij në vendimmarrjen për këtë akt?
8. A ka një lidhje të fortë shkak-pasojë ndërmjet interesave dhe aktit, e tillë që vendimmarrja publike të mund të jetë, për këtë shkak dhe vetem për të, një vendimmarrje e padrejtë?

A do të kishte ai (individ i publiku) besim në vendimmarrjen e zyrtarit në fjalë nëse do të kishte dijeni për interesat private dhe ndërthurjen e tyre me detyrën e këtij zyrtari? – pyetja 9 duhet bërë gjithmonë në raste e konfliktit të mundshëm.

pozicionit publik dhe janë të përcaktuara në kreun III, seksioni 1 të ligjit. Këto detyra apo kufizime vihen në lëvizje vetëm nga fakti i qenies në një funksion të tillë dhe nuk lidhen me ndonjë vendimmarrje të caktuar.¹¹ Është pikërisht pra mbajtja e detyrës së deputetit që passjell raste të konfliktit rast për rast të mundshëm. Ky lloj konflikti rast për rast është i lidhur me çështje të veçanta, që janë:

- *Ndalimi për lidhjen e kontratave me palë institucionet publike.*¹²

Ligji në mënyrë absolute ndalon deputetët, pavarësisht se çfarë roli kanë në kontratë, të lidhin kontrata me rëndësi dhe vlera pasurore publike. Konflikti i interesave në lidhjen e kontratave me palë një institucion publik është një ndalim jo vetëm për deputetët, por edhe për personat e lidhur me ta (neni 24), që janë bashkëshorti/ja, fëmijët madhorë dhe prindërit e zyrtarit dhe bashkëshortit/es) që janë palë si individë, person fizik tregtar, profesion i lirë, etj., ose edhe me një subjekt që kryen veprimtari fitimprurëse (shoqëri tregtare, ortakëri a shoqëri e thjeshtë apo çdo formë tjetër organizimi fitimprurës), në të cilën ky zyrtar apo personat e lidhur me të (sipas nenit 24: bashkëshorti/ja, fëmijët madhorë dhe prindërit e zyrtarit dhe bashkëshortit/es) zotërojnë aksione ose pjesë në kapital në çfarëdo sasive. Ky lloj ndalimi respekton kërkesën e nenit 70/3 të Kushtetutës që parashikon se deputetët “...nuk mund të kryejnë asnjë veprimtari fitimprurëse që buron nga pasuria e shtetit ose e pushtetit vendor dhe as të fitojnë pasuri të këtyre...”.

- *Ndalimi i dhuratave favoreve, premtimeve apo trajtimeve preferenciale*¹³

Edhe për deputetët, si zyrtarë, është e ndaluar që të kërkojnë, marrin, në mënyrë të drejtpërdrejtë a të tërthortë, dhurata, favore, premtime ose trajtime preferenciale. Ajo që ligji qartësisht përcakton është që janë të lejueshme, edhe pse në ndonjë rast mund të shkaktojnë konfliktin në dukje të interesit, vetëm dhuratat apo trajtimet preferenciale të ofruara për qëllime protokollare të cilat gjithsesi janë dhe mbeten pronë e institucionit përkatës. Në ligj nuk jepet ndonjë sqarim i detajuar në lidhje me dhuratat, premtimet e favorët. Në mungesë të akteve detajuese në ligjin mbi parandalimin e konfliktit të interesave të kësaj çështjeje do të ishte e këshillueshme që vetë Kuvendi të përcaktonte rastet e ndalimit dhe mënyrat e veçanta të trajtimit të “dhuratave” në rregulloret e tij të brendshme.¹⁴

Ndërkohë, është vendi të përmendet që koncepti i dhuratës dhe ndalimi i saj trajtohen gjerësisht në ligje të tjera. Kështu, ligji nr. 9131, datë 08.09.2003 “Për rregullat e etikës në administratën publike” dhe aktet nënligjore të dala në zbatim të tij (Vendimi nr. 714, datë 22.10.2004 i Këshillit të Ministrave “Për veprimtarinë e jashtme dhe dhënien e

¹¹ Manuali Shpjegues dhe trajnimi mbi parandalimin e konfliktit të interesave, ILDKP, dhjetor 2006.

¹² Kodi i Procedurave Administrative në nenin e tij 3 përcakton se cilat janë institucionet publike, dhe në të përfshihen: organe të pushtetit qendror e vendor, ente publike, forcat e armatosura dhe institucionet punonjësit e të cilëve gëzojnë statusin e ushtarakut (për aq sa ushtrojnë funksione administrative).

¹³ Në aneksin nr. III të manualit jepet lista e ligjeve dhe e akteve të tjera specifike në lidhje me dhuratat, përfshirë ligjin “Për rregullat e etikës në administratën publike” dhe vendimin nr.714, datë 22.10.2004 të Këshillit të Ministrave “Për veprimtarinë e jashtme dhe dhënien e dhuratave gjatë veprimtarisë së nëpunësit të administratës publike”.

¹⁴ Kjo është një kërkesë që vlen edhe për çështjet e tjera të përcaktuara në ligj pasi është një kërkesë që vetë ligji, Neni 46 më konkretisht, kërkon nga të gjitha institucionet që detyrohen të zbatojnë ligjin, Kuvendi përfshirë.

dhuratave gjatë veprimtarisë së nëpunësit të administratës publike”) përcaktojnë në mënyrë të detajuar rregulla mbi këtë çështje. Është shumë e qartë që ligji mbi etikën dhe aktet e dala në zbatim të tij nuk zbatohen për deputetët, megjithatë, përcaktimet e tyre mund të merren si referenca të vlefshme nga vetë deputetët për trajtimin e çështjes.

- Konflikti i vazhdueshëm i interesave

Ligji për parandalimin e konfliktit të interesave, në kreun III, seksioni 2, përkatësisht në nenet 26-36, ka përcaktuar rastet e veçanta të konfliktit të vazhdueshëm të interesave për disa kategori specifike zyrtarësh dhe lloje të posaçme interesash. Edhe konflikti i vazhdueshëm i interesave, ashtu si ai rast për rast, duhet të shmanget gjithnjë, pavarësisht nga niveli apo detyra e zyrtarit dhe/ose nga llojet e ndryshme të interesave private. Sipas *nenit 3* të ligjit PKI, konflikti i vazhdueshëm i interesave është: “...gjendja në të cilën konflikti i interesit mund të shfaqet në mënyrë të përsëritur dhe/ose të shpeshtë në të ardhmen...”. Konflikti i vazhdueshëm i interesave është dhe duhet kuptuar si një *papajtueshmëri ndërmjet detyrës publike dhe interesit privat të zyrtarit*. Interpretimi e trajtimi i konceptit të konfliktit të vazhdueshëm të interesave kërkon analizën e nevojshme për një zbatim të saktë dhe të drejtë të konceptit.¹⁵

Çështja e konfliktit të vazhdueshëm për deputetët trajtohet që në Kushtetutë me rregullat mbi papajtueshmëritë. Por, edhe në ligj, në seksionin 2 të kreut III të ligjit trajtohen ndër rastet e veçanta të konfliktit të vazhdueshëm të interesave edhe ai i deputetëve – Neni 28. Ky veçim pa dyshim vjen për shkak të funksionit që deputetët kryejnë dhe kompetencat që ushtrojnë, si dhe disa llojeve të veçanta të interesave private të tyre. Llojet e interesave ku është përqendruar vëmendja e ligjvënësit në lidhje me rastet e veçanta të konfliktit të vazhdueshëm të interesave në ligjin PKI janë:

- *Interesat pasurore*: pronësi mbi aksione apo pjesë në kapital, në mënyrë aktive, në një shoqëri tregtare, nëse ajo rezulton me pozitë dominuese në treg
- *Veprimtaritë private* tregtare të formave të ndryshme përfshirë ushtrimin e disa lloj profesioneve të lira: vëreni që koncepti kushtetues i veprimtarisë private është më i gjerë se i njëjti koncept i përdorur nga ligji PKI, *pra edhe më i rreptë*. Për

¹⁵ Për të arritur në përfundimin nëse ekziston ose jo një konflikt i vazhdueshëm interesi është e këshillueshme të ndjekim hapat metodologjike të mëposhtme:

1. *Cilat janë detyrat dhe kompetencat konkrete e të detajuara të zyrtarit në fjalë?*
2. *A ka ai kompetencë thelbësore e përcaktuese në vendimmarrjen për nxjerrjen e akteve normative dhe/ose individuale?*
3. *Cila është sfera (hapësira, fusha) e ndikimit të kësaj vendimmarrjeje?*
4. *Sa i fortë është ndikimi i kësaj vendimmarrjeje në këtë sferë?*
5. *Cilat janë interesat private të zyrtarit në fjalë?*
6. *Çfarë mundësisht ka që vendimmarrja të ndikojë interesat private të këtij zyrtari në favor të tij?*
7. *Çfarë mundësisht ka që interesat private të zyrtarit të ndikojnë negativisht rolin e tij në vendimmarrje?*
8. *A ka një lidhje të fortë shkak-pasojë ndërmjet interesave dhe vendimmarrjes, e tillë që vendimmarrja publike të mund të jetë, për këtë shkak dhe vetëm për të, një vendimmarrje e padrejtë?*
9. *A është kjo lidhje e rrallë dhe e rastit apo një lidhje e përsëritur dhe/ose e shpeshtë?*
10. *A do të kishte ai (individi nga publiku) besim në vendimmarrjen e zyrtarit në fjalë nëse do të kishte dijeni për interesat private dhe ndërthurjen e tyre me detyrën e këtij zyrtari?*

Shih: *Manuali Shpjegues dhe trajnimi mbi parandalimin e konfliktit të interesave*, ILDKP, dhjetor 2006.

rrjedhojë, në gjykimin e ndalimit të veprimtarive private për zyrtarët, kur ky ndalim përcaktohet nga Kushtetuta, kuptimi i veprimtarisë private dhe rastet e ndalimit të saj, me qëllim shmangien e konfliktit të vazhdueshëm të interesit, duhet të bazohen në konceptin kushtetues dhe në ligjet specifike për këto funksione

- *Roli drejtues* në organizata fitimprurëse apo jofitimprurëse
- *Punësimi i dytë* me kohë të plotë.

Duhet mbajtur parasysh se kufizimet e interesave private për parandalimin e rasteve të veçanta të konfliktit të vazhdueshëm të interesave (rastet e papajtueshmërisë) nuk shterohen vetëm nga nenet e mësipërme. Kështu, Kushtetuta përfshin, siç është përmendur tashmë, në rastet e papajtueshmërive edhe ato të konflikteve rast për rast të mosushtrimit të asnjë veprimtarie fitimprurëse që buron nga pasuria e shtetit ose e pushtetit vendor dhe as fitimin e pasurive të tyre. Po kështu, sipas nenit 26, pikat 1 e 2 si dhe nenit 5, pikat 2 e 3 të ligjit PKI, këto nuk janë të vetmet lloje të interesave që duhen shqyrtuar si faktorë të lindjes së rasteve të veçanta të konfliktit të vazhdueshëm të interesave dhe as si të vetmet lloje kufizimesh. Në çdo rast, veprimet dhe vendimet duhen kryer duke u bazuar në ligjin PKI si dhe në çdo ligj tjetër specifik që trajton konfliktin e vazhdueshëm të interesave dhe që, për parandalimin e të cilit, kanë përcaktuar kufizime specifike, të lidhura me funksione e interesa specifike, përfshirë zbatimin e drejtpërdrejtë të Kushtetutës.

Është me po aq rëndësi të theksohet se ligji përcakton edhe ndalime për personat e lidhur me deputetët. Ndalimet për personat e lidhur (bashkëshorti/ja, fëmijët madhorë, prindërit e zyrtarit dhe të bashkëshortit/es) shtrihen vetëm në lidhje me:

- zotërimin e aksioneve apo pjesëve në kapital në kushtet kur shoqëria në fjalë ka pozitë dominuese në treg: ky ndalim është kategorik dhe do të zbatohet njësoj sikur të drejtat t'i gëzonte vetë deputeti.¹⁶

- *Trajtimi i rasteve të konfliktit të interesave*

Sipas ligjit, rastet e konfliktit të interesave sjellin pasoja si për zyrtarët, ashtu edhe për aktet. Ligji është shumë i qartë kur përcakton që në rastet e votimit të deputetit, pasoja do të jetë vetëm për deputetin dhe jo për aktin. Kjo sepse proceset vendimmarrëse për deputetë janë më karakter të përgjithshëm.

Për deputetët ka disa rregulla të qarta kushtetuese, që lidhen në fakt vetëm me mbarimin apo deklarimin e pavlefshëm të mandatit në rastet e papajtueshmërive të përcaktuara në Kushtetutë. Ndërkohë, vetë ligji së pari kërkon nga deputetët (ashtu si për të gjithë zyrtarët) që të jenë aktivë në heqjen dorë nga situatat që shkaktojnë konflikt interesash. Ligji kërkon që ato të heqin dorë nga detyrat, funksionet apo angazhimet private apo të mos marrin pjesë në proceset vendimmarrëse apo edhe i kërkon vetë Kuvendit, si organi kushtetues, të trajtojë çështjen e të marrë vendim në lidhje me zgjidhjen e duhur, duke i dhënë atij diskrecion të plotë për zgjidhjen e çështjes. Ligji përcakton hapa proceduralë

¹⁶ Ushtrimi i një veprimtarie tregtare është normalisht pjesë e ndalimit, por ligji vetë përjashton rastin e të lidhurve me deputetët pasi theksohet se është mëse e qartë se këta zyrtarë mund të veprojnë përkatësisht vetëm me ligje, vendime të këshillave vendore dhe vendime gjyqësore.

konkretë në trajtimin e konflikteve të interesit nda deputetët, duke përcaktuar afate apo rregulla të tjera në përputhje me të cilat deputetët duhet të ndërpresin ushtrimin e veprimtarive të ndaluara apo të heqin dorë nga aksionet aktive duke ia lënë një personi të besuar i cili kryen procedurat e tjetërsimit të tyre. Ligji mbi parandalimin e konfliktit të interesave parashikon dhënien e dorëheqjes nga funksioni nëse deputeti nuk është i gatshëm të heqë dorë nga interesat private, dhënien e dënimeve administrative e masave disiplinore si dhe i kërkon vetë Kuvendit të trajtojë situatën përkatëse për të dhënë zgjidhjen më oportune të mundshme.

Ligji i referohet edhe Kodit Penal, por për këtë duhet thënë që deputetët gëzojnë imunitet dhe nevojitet fillimisht heqja e tij nga Kuvendi, para se të nisë ndonjë procedim i mundshëm, kur për shkak të interesave private zyrtari kryen në mënyrë të padrejtë detyrën, mund të përbëjnë një apo disa nga veprat penale të parashikuara nga Kodi Penal, të tilla si: shpërdorimi i detyrës, korrupsioni pasiv, shkelja e barazisë së pjesëmarrësve në tendera, falsifikimi i dokumenteve, etj.

- Përfundim

Në përfundim, mund të themi që ligji mbi parandalimin e konfliktit të interesave kërkon nga deputetët që:

- të deklarojnë e të heqin dorë nga çdo lloj interesi privat përgjatë kryerjes së detyrës së tyre si deputetë
- të mos lidhin kontrata me palë institucionet publike
- të mos marrin apo dhurata, favore, premtime apo trajtime preferenciale
- të mos zotërojnë pronësi mbi aksione apo pjesë në kapital, në mënyrë aktive, në një shoqëri tregtare, nëse ajo rezulton me pozitë dominuese në treg
- të mos ushtrojnë veprimtari private tregtare të formave të ndryshme përfshirë ushtrimin e disa lloj profesioneve të lira
- të mos kenë rol drejtues në organizata fitimprurëse apo jofitimprurëse
- të mos jenë të punësuar në një detyrë tjetër me kohë të plotë
- të mos lejojnë që personat e lidhur me to (bashkëshorti/ja, fëmijët madhorë, prindërit e zyrtarit dhe të bashkëshortit/es) të zotërojnë aksione apo pjesë në kapital në një shoqëri që ka pozitë dominuese në treg
- të shmangin çdo lloj konflikti të vazhdueshëm apo rast për rast mes interesave publike dhe atyre private të tij.

2. MONITORIMI I STANDARDEVE TË ETIKËS DHE KONFLIKTIT TË INTERESIT

2.1. Metodologjia e përgatitur për procesin e monitorimit

Për realizimin e këtij raporti është përdorur një metodologji e caktuar e cila përfshin:

- Analiza e procesverbaleve dhe raporteve të Komisioneve apo zyrave përkatëse në Kuvend, si dhe të Inspektoratit të Lartë për Deklarimin e Pasurive për vitin 2006-2007.
- Monitorimi i sjelljes së deputetëve në seancat plenare dhe komisionet e Kuvendit përgjatë vitit 2007.
- Rishikimi i literaturës që ekziston në lidhje me kontrollin dhe monitorimin e veprimtarisë së deputetëve për vitin 2007.

Në lidhje me pikën e parë, janë analizuar procesverbalet dhe raportet e organeve të ndryshme të Kuvendit, përfshirë Byronë e Kuvendit, si organi përkatës për marrjen e masave disiplinore ndaj deputetëve në rastet e shkeljes së rregullores, si dhe Këshillin për Rregulloren, Mandatet dhe Imunitetin mbi diskutime që kanë pasur të bëjnë me propozime për ndryshime të imuniteti apo edhe vlerësimet e mandateve të deputetit për vitin 2007. Gjithashtu, janë analizuar raportet e ILDKP-së për çështjet e konfliktit të interesave dhe deklarimeve të pasurive. Në lidhje me çështjet e analizuara në këto procesverbale janë realizuar edhe takime në Kuvend për të sqaruar çështje të rasteve konkrete. Po kështu, janë zhvilluar takime me punonjës të ILDKP-së për të marrë informacione mbi deklaratimet nga ana e deputetëve si dhe të Gjykatës Kushtetuese për vendime të saj mbi çështjet e mandatit të deputetit.

Raporti është mbështetur gjerësisht në monitorimet konkrete që i janë bërë mbledhjeve të Komisioneve në cilat deputetët angazhohen rëndom, si dhe të seancave plenare të Kuvendit. Këto monitorime janë zhvilluar në bazë të pyetësorëve përkatës, të përcaktuar më poshtë në këtë raport, dhe me orientimin e vëzhgimit të respektimit të standardeve ekzistuese të etikës, pra të respektimit të kërkesave ligjore për deputetët. Në lidhje me këto vëzhgime, Qendra për Studime Parlamentare ka bërë vazhdimisht publike raportet e monitorimit.

Analiza e çështjeve është bazuar në të gjithë elementet që janë evidentuar nga analiza e legjislacionit e përcaktuar më lart në këtë raport. Kështu, pyetjet e zhvilluara për të analizuar respektimin e standardeve të etikës dhe të konfliktit të interesit ishin:

A – Verifikimi i mandateve

- A janë verifikuar mandatet e deputetëve rregullisht nga Kuvendi? (aftësia mendore, mos qenia duke vuajtur dënimin me heqje lirie, mos pasja e funksioneve të përcaktuara në N. 69, mos pasja e asnjë funksioni tjetër shtetëror përveç anëtarit të Këshillit të Ministrave, mos kryerja e veprimtarive fitimprurëse që buron nga pasuria e shtetit apo pushtetit vendor dhe as të përfitojë pasuri prej tyre)
- Si kontrollohen detyrimet e mësipërme?

- A ka dokumentacion lidhur me to?
- A ka praktikë gjyqësore në Gjykatën kushtetuese lidhur me papajtueshmëritë me mandatin e deputetit?

B – Imuniteti

- A ka pasur raste të diskutimit për heqjen e imunitetit?
- Cilat kanë qenë iniciativat ligjore për kufizimin apo heqjen e imunitetit?
- A ka dokumentacion lidhur me to?

C – Sjellja në Kuvend

- A respektojnë deputetët kërkesën e kushtetutës për mos shpifje?
- A janë ata transparentë në ushtrimin e detyrës së deputetit?
- A angazhohen seriozisht në ushtrimin e detyrës, pra a kryejnë mungesa në vajtjen dhe angazhimin në Kuvend? A marrin pjesë rregullisht në mbledhjet e komisionit?
- A respektojnë Kushtetutën dhe ligjet?
- A i respektojnë dhe mbrojnë të drejtat dhe liritë e shtetasve?
- A përdorin lehtësirat dhe mjete e punës vetëm për kryerjen e detyrave të tyre?
- A i respektojnë kërkesat e rregullores së Kuvendit për:
 - o të mos ndërpresë fjalën e drejtuesit të seancës plenare ose të diskutuesve të tjerë
 - o të mos përdorin gjuhë ofenduese dhe joparlamentare në Kuvend
 - o të mos ndërmarrin sulme personale apo veprime ndaj ndonjë deputeti
 - o të sillen denjësisht në mjediset e Kuvendit
 - o të mos shkaktojnë rrëmujë në mjediset e Kuvendit
 - o të mos provokojnë rrëmujë në seancë që pengon zhvillimin e saj të rregullt
 - o të mos bëjnë thirrje për përdorim dhune
 - o të paraqiten me veshje zyrtare në mbledhjet e Komisioneve dhe seancë
 - o të mos përdorin telefonat e lëvizshëm në mbledhjet e Komisioneve dhe seancë
 - o të mos përhapin informacione që çenojnë jetën private të cilitdo.
- A ka pasur raste të marrjes së masave disiplinore për shkak të shkeljes së Rregullores në lidhje me sa më sipër?
- Si janë kontrolluar detyrimet e mësipërme për deputetët?
- Si kanë reaguar deputetët për rastet e shkeljeve?
- A ka dokumentacion lidhur me to?

Ç- Konflikti i interesit

- Si kontrollohet detyrimi i deputetëve për të deklaruar interesat e veta dhe konfliktet e interesit?
- Si kontrollohet detyrimi i moskryerjes së veprimtarive fitimprurëse që burojnë nga pasuria e shtetit?
- Si kontrollohet detyrimi i mos fitimit të pasurive që burojnë nga pasuria e shtetit?
- Si kontrollohet detyrimi i deklarimit të pasurive për deputetët dhe familjarët e tyre?
- Si kontrollohet detyrimi i ndryshimit të gjendjes së pasurisë çdo vit?

- Si verifikohen deklaratat?
- Si kontrollohet detyrimi i mos ushtrimit të asnjë veprimtarie shtetërore përveç asaj të anëtarit të Këshillit të Ministrave?
- A kanë qenë deputetët korrekt në lidhje me dorëzimet e deklarimeve të pasurive dhe të ndryshimeve periodike?
- A ka pasur raste të verifikimit të deklarimeve?
- A ka pasur raste të deklarimeve të rreme?
- A janë bërë publike të dhënat mbi deputetët?
- A janë zbatuar sanksionet sipas ligjit nëse ka pasur raste të shkeljes së tij?
- A kanë treguar vullnet deputetët për të zbatuar ligjin mbi parandalimin e konfliktit të interesave?
- A ka praktikë gjyqësore në lidhje me çështjen e konfliktit të interesave?

Së fundi, në shkrimin e këtij raporti një hapësirë e vogël në këtë raport i është kushtuar edhe rishikimit të literaturës dhe më saktë të raporteve që aktorë të tjerë kanë bërë publike në lidhje me veprimtarinë e Kuvendit. Ky rishikim nuk është aspak qëllimi i këtij raporti, por është sjellë përciptazi në këtë raport me qëllimin për të pasqyruar sipërfaqësisht informacionet e tjera që ekzistojnë në lidhje me çështjet e respektimit të etikës, transparencës, dhe respektimit të interesave të publikut nga deputetët dhe Kuvendi në tërësi.

2.2. Raporti i monitorimit

Viti 2007 përgjithësisht është konsideruar nga progres raporti i BE-së për vendin tonë si një vit përgjatë të cilit Kuvendi e ka rritur rolin e tij si institucioni qendror i politikës.¹⁷ Puna e Kuvendit konsiderohet si më transparente këto dy vitet e fundit kryesisht për shkak të bërjes publike (vendosje në internet) të diskutimeve e procesverbaleve. Gjatë kësaj periudhe është vënë re një frymë bashkëpunimi mes forcave politike në Kuvend sidomos për çështje të caktuara. Këto lloj diskutimesh shpesh kanë çuar në vonesa në vendime.¹⁸ Ndërkohë janë deklaruar dhe shumë raste të mos respektimit të disa kërkesave të rregullores si nga organizata Mjaft! e cila në raportin e monitorimit të Kuvendit për vitin e fundit raporton disa shkelje të tilla si mungesa e pranisë së deputetëve, mos respektimi i orareve, mos respektimi i kërkesës për të mos folur me celular e kështu me radhë.¹⁹

Partitë politike në Kuvend dhe vetë deputetët gjatë kësaj periudhe kanë zhvilluar diskutime të shumta lidhur me çështje të etikës, të tilla si imuniteti apo sjellja në Kuvend. Janë ndërmarrë nisma për kufizimin e imunitetit. Ndërkohë, ka pasur raste të shkeljes së rregullave të sjelljes nga deputetët. Kryesisht është problem pjesëmarrja në mbledhjet apo angazhimet në Kuvend dhe etika e komunikimit. Për këto të fundit madje janë marrë edhe disa masa disiplinore. Deputetët në përgjithësi kanë realizuar detyrimin ligjor për të deklaruar pasuritë pranë Inspektoratit të Lartë të Deklarimit të Pasurive.

¹⁷ Shih http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/al_sec_1383_en.pdf

¹⁸ Shih [http://mie.gov.al/skedaret/1194876378-Progr.raport%202007%20\(english\).pdf](http://mie.gov.al/skedaret/1194876378-Progr.raport%202007%20(english).pdf)

¹⁹ Raporti Unë Votoj, Sesioni i Tretë, Legjislatura XVII, Kuvendi i Shqipërisë, Shtator 2006 - Janar 2007, MJAFT! Shih http://www.unevotoj.com/raporte/Raporti%20Unevotoj_2007_korrik.pdf

– Verifikimi i mandateve nga Kuvendi

Kuvendi kontrollon dhe verifikon rregullisht të gjitha mandatet e deputetëve. Në fillim të legjislaturës këtë verifikim e realizon Komisioni i Përkohshëm për Verifikimin e Mandateve²⁰ dhe përgjatë legjislaturës Këshilli për Rregulloren, Mandatet dhe Imunitetin i Kuvendit.²¹ Këshilli shqyrton, gjithashtu, edhe të gjitha çështjet që lidhen me mandatin e deputetit dhe paraqet raportin përkatës në seancë plenare. Gjatë vitit 2007, ky Këshill ka shqyrtuar rastin e tre të zgjedhurve, Edi Paloka,²² Eris Hoxha²³ dhe Osman Metalla²⁴ dhe ka gjetur që të gjitha mandatet e tyre ishin në përputhje me Kushtetutën. Ndërkohë Këshilli nuk ka shqyrtuar asnjë çështje që lidhet me mandatin e ndonjë deputeti, pra ndonjë papajtueshmëri të krijuar përgjatë mandatit. Ndërkohë Këshilli ka shqyrtuar çështjen e imunitetit të deputetëve, e cila ka zënë një vend jo pak të rëndësishëm në diskutimet e Kuvendit kohët e fundit.

Përputhshmëria me Kushtetutën verifikohet në bazë të dokumentacionit të lëshuar nga organe të tjera si Komisioni Qendror i Zgjedhjeve apo edhe dokumente identifikimi të të zgjedhurve. Nga leximi i procesverbaleve të mbledhjeve në të cilat është bërë verifikimi i mandateve të tre deputetëve të përmendur më lart, duket se verifikimi është një proces pak a shumë me karakter formal, sepse Këshilli i është referuar dokumentacionit të sjellë nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve. Kuvendi apo vetë Këshilli për Rregulloren, Mandatet dhe Imunitetin nuk ka miratuar ndonjë dokument në të cilin të jenë të renditura dokumentet që duhen dorëzuar për të realizuar verifikimin e të gjitha rasteve të papajtueshmërive apo pazgjidhshmërive. Edhe nëse prezumohet që Komisioni Qendror i Zgjedhjeve e ka realizuar tashmë të gjithë verifikimin e tij të nevojshëm për kandidatët dhe të zgjedhurit, duhet thënë që së pari është detyrë institucionale e Këshillit për Rregulloren, Mandatet dhe Imunitetin të bëjë verifikimin e tij dhe së dyti nga momenti i shpalljes së rezultatit përfundimtar e deri në momentin e verifikimit të mandatit nga Kuvendi potencialisht mund të ketë situata kur deputetët të kenë rënë në papajtueshmëri me kërkesat e Kushtetutës. Kjo do të thotë që do të ishte e nevojshme së pari një përcaktim i qartë i të gjithë dokumentacionit (si p.sh. deklarata të deputetëve për mospasje të aktiviteteve private apo vërtetime për mospasje të aktiviteteve të regjistruara private, apo deklarata për mos qenie i angazhuar në asnjë detyrë tjetër, apo vërtetime të gjendjes gjyqësore) që duhet verifikuar nga Këshilli (dhe Komisioni i Përkohshëm në fillim të legjislaturës) në lidhje me mandatin e deputetit dhe bërja publike e tyre.

Ka pasur dy raste të cilat janë shqyrtuar nga Gjykata Kushtetuese në lidhje me çështje të zgjedhshmërisë apo papajtueshmërisë. Vendimi i parë është ai i vitit 2000²⁵ në lidhje me interpretimin e Kushtetutës në lidhje me papajtueshmëritë e deputetëve. Në këtë vendim Gjykata Kushtetuese vendosi që deputeti nuk ka të drejtë të kandidojë e të zgjidhet kryetar komune e bashkie pa hequr dorë nga ajo detyrë dhe asnjë prej këtyre, nuk mund të mbajë njëkohësisht dy mandate e të ushtrojë dy funksione, atë të deputetit dhe atë të

²⁰ Neni 3 i Rregullores së Kuvendit.

²¹ Neni 13 i Rregullores së Kuvendit.

²² <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë2862&kujamëProcesverbale>

²³ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë2655&kujamëProcesverbale>

²⁴ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë2245&kujamëProcesverbale>

²⁵ Vendim i Gjykatës Kushtetuese nr. 37, datë 23.06.2000. Shih <http://www.gjk.gov.al/vendimi00.html>

organit ekzekutiv në pushtetin vendor. Ndërkohë në vitin 2003²⁶, Gjykata Kushtetuese duhej të vendoste mbi vlefshmërinë e një vendimi të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve me pretendimin se përgjatë procesit të zgjedhjeve ishte cënuar parimi i votës së lirë nga sjellja e kandidatës për deputete Valentina Leskaj, kandidatja që rezultoi fituese. Pretendimi kish të bënte me manipulim të votës së zgjedhësve nga kandidati fitues. Gjykata Kushtetuese arsyetoi se nuk kish prova për të vendosur që kishte ndodhur vërtet cënimi i votës së lirë, duke lënë të nënkuptohet se vërtet sjellja e kandidatëve përgjatë fushatës duhet të jetë korrekte e të mos jetë manipuluese e votës së lirë dhe në shkelje kështu të ligjit dhe të të drejtave të njeriut.

Nuk ka raste të tjera të cilat lidhen me shtjellime apo shqyrtime nga kjo Gjykatë të papajtueshmërive apo pazgjidhshmërive të kandidatëve.

- Imuniteti

Gjatë dy viteve të fundit në Kuvend janë zhvilluar diskutime të shumta për heqjen e imunitetit apo kufizimin e tij. Ky diskutim është iniciuar nga vetë deputetët dhe madje janë propozuar edhe projektligje për këtë çështje. Në disa mbledhje radhazi, Këshilli për Rregulloren, Imunitetin dhe Mandatet e Kuvendit ka diskutuar këtë çështje. Rasti i deputetit Basha ka qenë mjaft i debatuar dhe i bërë publik në media, rast në të cilin me kërkesën e prokurorisë, deputetit Basha iu hoq imuniteti, ndërkohë që ai vetë ishte deklaruar për heqjen dorë prej imunitetit. Shumica e votoi heqjen e imunitetit, edhe pse ata mendonin që nuk kishte asnjë shkelje të ligjeve të pretenduara nga Prokuroria.²⁷

Ndërkohë, Partia Demokratike ka paraqitur në Kuvend një propozim për të hequr apo kufizuar imunitetin e deputetëve si dhe mbi procedurën që duhet ndjekur në lidhje me të. Propozimi është ende në Kuvend dhe është bërë objekt i analizave të shumta dhe diskutimeve. Ende partitë politike në Kuvend ftojnë njëra-tjetrën të miratojnë një akt ligjor për çështjen e kufizimit apo heqjes së imunitetit.

Çështja e imunitetit të deputetit Basha por edhe çështja e imunitetit në përgjithësi është diskutuar në mbledhje të ndryshme, si ajo e Këshillit për Rregulloren, Imunitetin dhe Mandatet e Kuvendit të datës 4.12.2007,²⁸ në të cilat është diskutuar edhe për heqje në parim të imunitetit sapo vjen një kërkesë nga Prokuroria. Për rastin Basha, edhe pse sipas mazhorancës materiali i ardhur nga Prokuroria nuk ishte i argumentuar, përsëri mazhoranca miratoi heqjen e imunitetit duke argumentuar që kjo do të shërbejë për standard, për çdo rast, në këtë mandat por edhe në mandatet e ardhshme, sepse vendos një precedent që vetëm e ndihmon transparencën e parlamentarizmit dhe e ndihmon qënien e deputetëve më të përgjegjshëm në sytë e qytetarëve duke e parë veten njësoj si gjithë qytetarët e tjerë pa pasur nevojën e mburojave të caktuara.²⁹

Edhe pse për rastin Basha u miratua heqja e imunitetit nuk ka ende miratime të ndonjë akti ligjor për kufizimin apo heqjen e imunitetit. Ka disa mendime të dhëna për këtë

²⁶ Vendim i Gjykatës Kushtetuese nr .3, datë 13.02.2003. Shih <http://www.gjk.gov.al/vendimi03.html>

²⁷ Shi <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?id=3211&kujam=Dhjetor>

²⁸ Shih <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?id=3152&kujam=Procesverbale>

²⁹

çështje nga Komisioni i Venecias apo edhe juristë në botime të ndryshme. Komisioni i Venecias³⁰ konsideron këtë iniciativë të vlefshme por duhet që ajo të respektojë procedurat kushtetuese për shumicën e nevojshme për miratim apo edhe sqarime të nevojshme të rasteve kur mund të kufizohet imuniteti. Ndërkohë konstitucionalisti K. Loloçi mendon që iniciativa të tilla duhen menduar me kujdes dhe jo të shkojnë deri në mohimin e disa garancive të domosdoshme kushtetuese.³¹

- Sjellja e deputetëve në Komisione

Nga monitorimet e veprimtarisë së deputetëve për disa muaj rresht në tre komisione, atë të Veprimtarisë Prodhuese, Tregtisë dhe Mjedisit, të Ekonomisë dhe Financave, si dhe të Çështjeve Ligjore, Administratës Publike dhe të Drejtave të Njeriut, si dhe seancave parlamentare rezulton se deputetët, përgjithësisht, shkelin rëndom disa aspekte të rregullores. Komisionet janë përgjithësisht korrektë me respektimin e kalendarëve të punës dhe mbajtjen e mbledhjeve, por vërehen edhe raste kur për shkak të mos arritjes së kuorumit mbledhjet nuk zhvillohen. Ndonjëherë ka pasur raste kur mbledhjet nuk janë zhvilluar për shkak të kuorumit siç edhe ka pasur raste që mbledhjet edhe pse nuk kanë pasur kuorumin e caktuar janë zhvilluar. Këto mbledhje në procesverbale rezultojnë të kenë qenë të rregullta edhe pse nga monitorimet e drejtpërdrejta rezulton që nuk ka qenë kuorumi i arritur për zhvillimin e mbledhjes. Mbledhjet kanë qenë të hapura për publikun dhe media ka qenë e pranishme, me përjashtim të ndonjë rasti si ai i takimit të mbajtur nga Komisioni me Bankën Botërore i cili është zhvilluar me dyer të mbyllura.³²

Rregullorja kërkon nga deputetët që të jenë korrekt me pjesëmarrjen në angazhimet e tyre në Kuvend. Nga monitorimet e periudhës gusht – dhjetor 2007, është vënë re se pjesëmarrja e deputetëve në komisione rrallë është e plotë. Për t'u përmendur është mbledhja e datës 10.12.2007 e Komisionit të Çështjeve Ligjore, Administratës Publike dhe të Drejtave të Njeriut.³³ Një fenomen që pothuaj është rutinë, është ai i moskorrektësisë së deputetëve dhe i ardhjes me vonesë së tyre, ndonjëherë edhe me 1 orë e gjysëm vonesë. Gjithashtu, deputetët vazhdimisht hyjnë e dalin nga salla e Komisionit kur zhvillohen mbledhje duke vënë në rrezik shpeshherë dhe kuorumin. Ka pasur raste kur si pasojë e prishjes së kuorumit u ndërpre vazhdimi i mbledhjes, si për shembull rasti i mbledhjes së Komisionit të Ekonomisë dhe Financave të datës 10.12.2007 e cila u shty për në një tjetër mbledhje.³⁴

Ajo që është vërejtur në lidhje me mbajtjen e mbledhjeve dhe prezencën e deputetëve është që në procesverbalet e Komisioneve ku pasqyrohen listë prezencat, shënohen emra

³⁰Opinion 361/2005, Parliamentary immunity in Albania. *Shih*

http://www.venice.coe.int/site/dynamics/N_Opinion_ef.asp?L=E&OID=361

³¹ Loloçi K., *Opinion i pavarur për projektvendimin 'Për lënien e imuniteti të deputetëve dhe kushtet për autorizim in e ndjekjes penale'*, Revista E Drejta Parlamentare dhe Politikat Ligjore, Nr. 27, Qendra e Studimeve Parlamentare.

³² *Shih* Buletin Informativ Nr. 3, Rritja e Përgjegjshmërisë së Deputetëve gjatë Ushtrimit të Mandatit të tyre, Qendra e Studimeve Parlamentare.

³³ *Shih* Buletin Informativ Nr. 6, Rritja e Përgjegjshmërisë së Deputetëve gjatë Ushtrimit të Mandatit të tyre, Qendra e Studimeve Parlamentare.

³⁴ po aty.

edhe të deputetëve që nuk kanë qenë të pranishëm. Kjo është parë nga monitorimet e drejtpërdrejta.

Mbledhjet e zhvilluara nga Komisionet e monitoruara kanë pasur kohëzgjatje të ndryshme, që varion sipas situatave. Deputetët në Komisione janë përgjithësisht të informuar për objektin e mbledhjes. Ka edhe një pjesë të pa informuar rreth projektligjeve për shqyrtim në mbledhjet e Komisionit, p.sh. në rastet e ratifikimit të marrëveshjeve pothuaj të gjithë deputetët janë të painformuar. Parashtrimi i pyetjeve, kërkesave për shpjegime dhe diskutime dhe debatet janë provë e informimit të deputetëve në Komision. Debatet dhe pyetjet kanë qenë të shumta dhe ka pasur raste jo të pakta që janë karakterizuar nga fryma e konstruktivitetit, larg përkatësive politike, nën frymën e konsensusit për një zgjidhje në interes të publikut të gjerë. Duhet vlerësuar profesionalizmi i një pjese deputetësh por që është në pakicë nëpër Komisione. Ka edhe një pakicë tjetër në Komisione që qëndrojnë pothuaj gjithmonë pasivë dhe nuk angazhohen në debate.

Është shqetësues fakti që komisioni shfrytëzon kryesisht ekspertizën e qeverisë dhe grupet e interesit janë pak të pranishëm. Deputetët kryesisht i arrijnë konkluzionet e tyre për vendimarrje kryesisht nga pyetjet që i drejtojnë specialistëve apo të ftuarve apo nga qëndrimi i tyre pasiv.

Ka raste të tjera që deputetë shkelin ligjin apo kërkesat e rregullores së Kuvendit. Kështu, herë pas here shihet që ato pijnë duhan në mbledhjet e komisioneve edhe pse Kuvendi ka miratuar një ligj për ndalimin e pirjes së duhanit. Po kështu ato shihen shpesh, dhe madje rëndom, duke përdorur telefonat celularë në seanca edhe pse kjo është e ndaluar me rregullore. Nga vëzhgimet e seancave plenare kryesisht shihet që edhe kërkesa të tjera të rregullores, si p.sh. mos ndërprerja e fjalës së drejtuesit apo diskutuesve të tjerë nuk respektohet. Përgjithësisht deputetët kanë respektuar kërkesën për një veshje zyrtare në Komisione e në seancë.

Së fundi, në lidhje me çështje të tjera të sjelljes si p.sh. përdorimi i mjeteve të punës vetëm për kryerjen e detyrave duket se nuk ka ndonjë mekanizëm kontrolli apo monitorimi. Po kështu, nga rastet e masave disiplinore të marra duket se kanë qenë përgjithësisht rastet e dhunës ekstreme ato që kanë çuar në diskutimin zyrtar në mbledhje të këtyre çështjeve. Ka pasur edhe propozime për diskutime jo formale apo me dialog të çështjeve apo situatave, por kanë mbetur në nivelin thjesht të propozimeve dhe nuk rezultojnë të jenë shndërruar në veprime konkrete.

- Masat disiplinore

Masat disiplinore ndaj deputetëve për shkelje të rregullores vendosen nga Byroja e Kuvendit. Baza ligjore përkatëse janë nenet 8, 11 pika 5, nenet 62 - 67 të Rregullores së Brendshme të Kuvendit. Gjatë dy viteve të fundit të analizuara në lidhje me masat e dhëna disiplinore ka pasur disa raste të dhënies së këtyre masave. Kjo sepse ka pasur raste të përdorimit të fjalës së pahijshme dhe përdorimit të një gjuhe ofenduese dhe jo parlamentare, të ndërmarrjes së sulmeve personale ndaj anëtarit të Këshillit të Ministrave, sjellje të padenjë duke shkaktuar rrëmujë në sallë, të cilat janë konsideruar edhe nga

diskutimet e vetë deputetëve në komisionet përkatëse si “tejet të ulta e të dobëta të cilat shkelin rregullat më elementare të etikës parlamentare.” Është shprehur edhe shqetësimi për mbarëvajtjen dhe mënyrën e zhvillimit normal të seancave. Për këtë arsye Byroja në mbledhjet e saj ka diskutuar edhe për t’i kërkuar Kryetarëve të Grupeve Parlamentare që të kontribuojnë në mbarëvajtjen e seancave plenare duke ushtruar ndikimin e tyre ndaj deputetëve përkatës. Ka pasur edhe mjaft paralajmërime për ndryshimin e sjelljes në Kuvend. Me gjithë paralajmërimet e bëra nga Kryetarja e Kuvendit dhe masat e mara në Byronë e Kuvendit, përsëri seancat plenare sidomos kanë vijuar të shoqërohen me sjellje e veprime të padenja për etikën e deputetëve të Kuvendit.³⁵ Këta raste i janë nënshtruar diskutimeve dhe marrjes së masave disiplinore ndaj deputetëve. Rastet e vërejtura kanë qenë më të shpeshta gjatë viti 2006, ndërsa ka një përmirësim të ndjeshëm në sjelljet e rënda të deputetëve për vitin 2007.

Kështu gjatë vitit 2006 janë marrë këto masa:

- në datën 17.02.06 u dha ndaj deputetit Ndriçim Babasi masa 15 ditë pezullim për të marrë pjesë në mbledhjet e Kuvendit. Shkak u bë konfrontimi fizik ndërmjet tij dhe deputetit Taulant Balla.³⁶
- në datën 4.02.06 për shkak të dëmit që shkaktoi në seancë plenare ndaj disa aparaturave elektronike të Kuvendit, ndaj deputetit Blendi Klosi u dha masa 15 ditë pezullim dhe një shumë financiare për dëmshpërblimin e dëmit të shkaktuar.³⁷
- në datën 1.03.06 u propozua te merrej mase disiplinore ndaj disa deputetëve, konkretisht ndaj Erion Braçe, Piro Keri, Bashkim Fino, Ndriçim Hysa, e Pandeli Majko. Shkak për këto propozime ishin veprimet bllokuese te punimeve te kuvendit gjate asaj periudhe. Rezultatet e votimit ishin: për Pandeli Majko 2 pro, 1 abstenim e 5 kundra ndërsa për deputetët e tjerë votimi ishte 4 pro, 4 kundër dhe asnjë abstenim.³⁸
- në datën 15.03.06 u mor ndaj Petro Koçit masa 15 ditë pezullim për shkak të gjuajtjes me grusht ndaj një punonjësi të Gardës së RSH.³⁹
- në datën 12.06.06 në pikën e parë të rendit të ditës ish marrja e masës disiplinore ndaj deputetit Skënder Gjinushi.⁴⁰ Masa e marrë ishte pezullimi prej 15 ditësh edhe pse efektet e saj filluan një ditë më pas për shkak se më 12 qershor do të nënshkruhej marrëveshja e Asociim-Stabilizimit.
- në datën 16.10.2006 u mor masë disiplinore ndaj deputetit Paulin Sterkaj.⁴¹ Masa ishte pezullim për 15 ditë. Rezultati i votimit nga byroja ish 4 pro 2 abstenim ku tre anëtarët e opozitës kishin braktisur mbledhjen. Shkak kishin qenë fjalët dhe gjestet ndaj Kryeministrit.
- në datën 21.12.2006 në pikën dy të rendit të ditës ish marrja e masave disiplinore ndaj deputetëve Albert Ferraku dhe Taulant Balla⁴² pasi këto të dy ishin konfrontuar fizikisht. Gjatë mbledhjes u propozua qe të mos jepeshin këto masa disiplinore pasi të dy deputetët

³⁵ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë1735&kujamëProcesverbale>

³⁶ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë722&kujamëProcesverbale>

³⁷ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë835&kujamëProcesverbale>

³⁸ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë879&kujamëProcesverbale>

³⁹ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë970&kujamëProcesverbale>

⁴⁰ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë1313&kujamëProcesverbale>

⁴¹ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë2090&kujamëProcesverbale>

⁴² <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë2093&kujamëProcesverbale>

kishin kërkuar falje publikisht. Byroja njëzëri vendosi që këto masa të mos jepeshin e të dy deputetët të faleshin.

Tabelë: *Masat e marra ndaj deputetëve gjatë vitit 2006*

Date	Emër, Mbiemër	Baza ligjore	Propozimi		Masa	Votimi	Koment
			Shkaku i propozimit	masa e propozuar			
17.02.06	Ndririm Babasi	neni 65	konfrontimi fizik me deputetin Balla	5 ditë pezullim nga pjesëmarrja në mbledhjet e Kuvendit	5 ditë pezullim nga pjesëmarrja në mbledhjet e Kuvendit		
24.02.06	Blendi Klosi	nene 65	dëmi që ky shkaktoi në seance plenare ndaj disa aparaturave elektronike të Kuvendit	15 pezullim dhe një shume financiare për të rikuperuar dëmin ekonomik të shkaktuar	15 ditë pezullim dhe një shume financiare për të rikuperuar dëmin ekonomik të shkaktuar		
15.03.06.	Petro Koçi	neni 65	gjuajtja me grusht ndaj një punonjësi të Gardës së RSH	15 ditë pezullim	15 ditë pezullim		
12.06.06	Skender Gjinushi	65 pika 2		15 ditë pezullim	15 ditë pezullim		masa u shuajt për një ditë
16.10.06	Paulin Sterkaj	neni 65	fjalët dhe gjestet ndaj Kryeministrit	15 ditë pezullim	15 ditë pezullim	4 pro 2 abstenim	

Tabelë: *Masa të Propozuara por që nuk janë dhënë gjatë vitit 2006*

Data	Emri, Mbiemri	Baza Ligjore	Propozimi:		Votimi	Justifikimi i rezultatit të Votimit
			Shkaku i propozimit	masa e propozuar		
01.03.06	Erion Braçe	neni 65	veprimet bllokuese të punimeve te Kuvendit	Jo e specifikuar	4 pro, 4 kundra, 0 abstenim	mungesa e shumicës së votave
01.03.06	Piro Keri	neni 65	veprimet bllokuese të punimeve te Kuvendit	Jo e specifikuar	4 pro, 4 kundra dhe 0 abstenim	mungesa e shumicës së votave
01.03.06	Bashkim Fino	neni 65	veprimet bllokuese të punimeve te Kuvendit	Jo e specifikuar	4 pro, 4 kundër dhe 0 abstenim	mungesa e shumicës së votave
01.03.06	Ndriçim Hysa	neni 65	veprimet bllokuese të punimeve te Kuvendit	Jo e specifikuar	4 pro, 4 kundra dhe 0 abstenim	mungesa e shumicës së votave
01.03.06	Pandeli Majko	neni 65	veprimet bllokuese të punimeve te Kuvendit	Jo e specifikuar	2 pro, 5 kundra, 1 abstenim	mungesa e shumicës së votave
21.21.2006	Taulant Balla	neni 65	konfrontimi fizik me Albert Ferraku	Jo e specifikuar	Masa nuk u dha	te dy deputetet kishin kërkuar falje

						publikisht
21.21.2006	Albert Ferraku	neni 65	konfrontimi fizik me Taulant Balla	Jo e specifikuar	Masa nuk u dha	te dy deputetet kishin kërkuar falje publikisht

Ndërkohë nuk ka asnjë mbledhje të Byrosë gjatë vitit 2007 në të cilën të jenë propozuar pa marrë masa disiplinore ndaj deputetëve. Po kështu, nuk janë zhvilluar diskutime lidhur me çështje të etikës apo sjelljes në Kuvend në mbledhjet e Byrosë për vitin 2007.

- *Konflikti i interesit*

Viti i parë kur janë bërë deklaratimet e pasurive nga subjektet e nenit 3 të ligjit që e vë këtë detyrim ka qenë viti 2004. Deputetët si subjekte të ligjit kanë detyrimin që të deklarojnë në fillim të mandatit të tyre, dhe çdo katër vjet, si dhe në fillim të çdo viti ndryshimet që pëson pasuria dhe të ardhurat e tyre. ILDKP nuk ka informacion të posaçëm për deputetë dhe nuk zotëron statistike të ndara në bazë të organeve që të mund të evidentohen e bëhen publike lehtë për këdo. Pavarësisht kësaj nga ILDKP u informuam se deputetët përgjithësisht respektojnë ligjin mbi parandalimin e konfliktit të interesit, deklarimin e interesave të tyre dhe të familjarëve të tyre. Detyrimi për deklarim respektohet në të gjitha formatet që kërkon ligji nga ana e deputetëve. Gjithashtu, deputetët kanë reaguar përgjithësisht mjaft mirë ndaj këtij ligji, jo vetëm për sa i përket deklaratimeve, por edhe zgjidhjes së konflikteve të mundshme të interesit.

Afati ligjor për deklarimin mbi ndryshimet që pëson pasuria dhe të ardhurat edhe për deputetët si për zyrtarët e tjerë, është deri më 31 mars për pasurinë dhe gjendjen e saj për periudhën deri më 31 dhjetor të vitit paraardhës të pasurive. Përgjatë viteve duket se deputetët kanë respektuar përgjithësisht ligjin pavarësisht ndonjë rasti ndryshe. Kështu, gjatë vitit 2005 ka pasur 5 raste nga deputetët: Shyqyri Duraku, Ndiriçim Babasi, Bari Kollçaku, Ndue Preka dhe Vangjel Dule, që nuk e kanë përmbushur detyrimin në afatin ligjor. Dhe për këto subjekte, Inspektori i Përgjithshëm ka vënë në dijeni Kuvendin për të pesta rastet. Arsytet e mosdeklarimit ishin thjesht neglizhencë, pasi me njoftimin nga Inspektorati i Lartë i Kontrollit dhe Deklarimit të Pasurive ato kanë dorëzuar deklaratimet. Pavarësisht se këto deputetë kanë dorëzuar deklaratimet, ILDKP ndaj tyre ka marrë masat e parashikuara nga ligji. Të pestë deputetët janë gjobitur sipas nenit 40 të ligjit me maksimumin e gjobës së përcaktuar në ligj, shumën prej 30.000 lekë, detyrim ky i cili është shlyer brenda afatit që ligji përmend. Ndërkohë, në vitin 2006 sipas informacioneve të siguruar nga burimet zyrtare pranë ILDKP-së nuk rezultoi asnjë deputet i gjobitur për shkeljen e këtij detyrimi c'ka do të thotë që deklarimi i pasurive nga ana e tyre është bërë brenda afateve ligjore. Gjithashtu, në vitin 2007 nuk ka pasur shkelje të këtij detyrimi dhe asnjë gjobë të vënë.

Gjatë vitit 2007 janë zgjedhur tre deputetë të rinj, Edi Paloka⁴³ dhe Eris Hoxha⁴⁴ dhe Osman Metalla⁴⁵. Megjithatë meqë këto persona kanë qenë subjekte të ligjit mbi

⁴³ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë2862&kujamëProcesverbale>

⁴⁴ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë2655&kujamëProcesverbale>

parandalimin e konfliktit të interesave, për to nuk ka ekzistuar detyrimi i dorëzimit të deklaramit fillestar pasi këtë ato e kishin dorëzuar më parë. Pra, detyrimin ligjor për deklarimin fillestar ato e kanë realizuar tashmë që para se të zgjidheshin deputetë.

Deklarimet nga deputetët realizohen nëpërmjet autoritetit përgjegjës në Kuvend ose me anë të dorëzimit pranë ILDKP-së nga ana e vetë deputetëve. Kontrollat që i bëhen pasurive, aktiviteteve dhe të ardhurave të deputetëve nga ana e ILDKP-së realizohen nëpërmjet deklaratave të dorëzuara me vullnetin e lirë të deputetëve, nëpërmjet rasteve të përmendura në media apo të njoftuara ILDKP-së nga individë të ndryshëm anonimë apo jo, nëpërmjet procesit të hetimit të plotë. Këto realizohen nëpërmjet kontrolleve paraprake, aritmetike-logjike si dhe të plotë të deklaramëve apo të situatave. Kështu ligji kërkon që të gjitha deklaramat të kontrollohen para dorëzimit, kontroll ky i cili ka më shumë karakter formal. Kjo sepse ky kontroll më shumë synon që plotësimi i deklaramave të jetë në përputhje me ligjin. Gjithsesi përgjatë këtij procesi ILDKP apo autoritete përgjegjëse mund të ndihmojnë në marrjen e informacioneve dhe eliminim e konflikteve që mund të jenë të pranishme. Ndërkohë, nëpërmjet kontrollit aritmetik-logjik, ILDKP-ja kontrollon balancën mes të ardhurave dhe burimeve, duke kërkuar edhe shpjegime për burimet e të ardhurave. Ky proces automatikisht mund të çojë në verifikimin e veprimtarive të ndryshme ekonomike apo angazhimeve që ndalohen për deputetët. Ndër të gjithë, deklarimi i plotë është ai nëpërmjet të cilit kërkohen të dhëna të hollësishme për secilin deputet nga të gjitha regjistrat publikë, të tilla si regjistrat e gjykatave, të bankave, të Zyrës së Regjistrimit të Pasurive të Paluajtshme e kështu me radhë, regjistra nga të cilat merren të dhëna të hollësishme për ekzistencën e aktiviteteve, të llogarive bankare, të pasurive të paluajtshme e kështu me radhë në emër të deputetëve. Ky hetim është i tillë që mund të shkojë edhe në bashkëpunime me policinë, shërbimin e inteligjencës apo edhe verifikime në terren të rasteve faktike të njohura apo të informuara. Kontrolli i detajuar për deputetët është një proces i cili ndodh çdo katër vjet, kur deklarimet e deputetëve nuk justifikojnë balancën e deklaruar, si dhe kur ka dyshime për deklaramat apo rastet e tyre. Kështu, hetimi i plotë çdo katër vjet është një hetim që ndodh rëndom dhe për të gjithë deputetët. Nuk ka pasur raste të hetimit të plotë për shkak të balancave të pajustitikuara në deklarime, por ka pasur disa raste të hetimit për shkak të dyshimeve. Gjatë viti 2007 nuk ka pasur asnjë rast hetimi të plotë për shkak të dyshimeve nga ILDKP.⁴⁵ Së fundi, ILDKP heton në mënyrë të plotë edhe kur deputetëve iu bie shorti i hedhur rëndom çdo vit nga ILDKP-ja. Ky është një hetim që ndodh çdo vit. Hetimi i plotë është mekanizmi më i mirë për të analizuar raste të veprimtarive ekonomike, apo të pasjes së aksioneve aktive, apo të punësimit me kohë të plotë apo edhe të interesave të personave të lidhur me deputetët.

Gjatë gjithë viteve nga miratimi i ligjit deri më sot gjithsej ka pasur 4 (katër) raste të konfliktit të interesit tek deputetët. Këto raste janë evidentuar pas deklaramit nga vetë deputetët. Ato kishin të bënin me zotërimin e aksioneve në shoqëri tregtare që konsiderohen nga autoriteti i konkurrencës si dominuese në treg. Inspektorët e ILDKP-së

⁴⁵ <http://www.parlament.al/dokumenti.asp?idë2245&kujamëProcesverbale>

⁴⁶ <http://www.hidaa.gov.al>

pas marrjes së informacionit kanë vënë në dijeni deputetët për ekzistencën e konfliktit të interesit dhe detyrimin ligjor që ato kanë dhe të gjithë këta deputetë kanë hequr dorë nga këto papajtueshmëri duke zgjedhur mandatin e deputetit, në të gjitha rastet brenda afateve ligjore. Përmendim, për shembull, rastin e deputetit Kollozi si rasti më i fundit i diskutuar edhe publikisht në media. Pas evidentimit të tij si aksioner në një shoqëri, u kërkua bërja pasive e aksioneve. Pati një reagim mjaft pozitiv të deputetit i cili hoqi dorë nga shoqëria “Kollozi sh.p.k” dhe këtë e bëri nëpërmjet rrugës ligjore me vendim gjykate. Ndërkohë, edhe pse shoqëria “Kollozi sh.p.k.” kishte qenë pjesëmarrëse në prokurimin publik për rrugën “TransBallkanika”, ajo nuk u përzgjodh (nga Ministria e Transporteve) për shkak se shkelte detyrimin e mos fitimit nga të ardhurat publike që kanë deputetët në bazë të Kushtetutës si dhe të ligjit mbi parandalimin e konfliktit të interesave.

Një tjetër rast që mund të përmendet është ai i deputetit Neranxi. Ai zotëronte aksione pasive në shoqërinë “Neranxi” sh.p.k., shoqëri e cila vepronte në fushën e bujqësisë. Deputeti Neranxi u propozua të ishte anëtar i Komisionit të Veprimtarive Prodhuese, Tregtinë dhe Mjedisin të Kuvendit. Për shkak të ndikimeve që ai mund të kishte apo mundësisë për të rënë në konflikt interesi u mënjana nga ky Komision dhe u vendos të ishte anëtar i një Komisioni tjetër të Kuvendit. Rasti i tij ishte rast i evidentuar dhe për të cilin u konsultua edhe ILDKP-ja.

ILDKP-ja ka pasur edhe raste të shqyrtimit të pasurive të personave të lidhur me deputetët. Rasti i parë është ai i Kryeministrit dhe vajzës së tij. Për shkak të një lidhjeje që ekzistonte mes dy personave në deklaratën e pasurisë së Kryeministrit me deklaram me kërkesë (edhe pse kishte pasur një deklaram vullnetar paraprakisht nga vajza e Kryeministrit) u kërkua depozitimi i deklaratës së pasurive edhe i vajzës së Kryeministrit. Po kështu, edhe për të birin e deputetit Xhuveli u kërkua deklarami i pasurisë për shkak të dyshimeve se ka lidhje mes tij dhe ministrit dhe se kështu po pretendohet se ministri Xhuveli kishte lidhje me shoqërinë e zotëruar prej të birit, e cila vepronte në një fushë që rregullohej edhe nga institucioni i drejtuar prej ministrit Xhuveli. Pas hetimit rezultoi se deputeti e ministrit Xhuveli nuk kishte asnjë lidhje me kompaninë e përfolur dhe se nuk kishte kështu asnjë shkelje të ligjit mbi konfliktin e interesit. Në të dyja rastet e përmendura ILDKP thekson se kishte bashkëpunim të plotë nga ana deputetëve dhe personave të lidhur me to.

Të gjitha rastet e përmendura tregojnë një sjellje përgjithësisht korrekte të deputetëve në lidhje me detyrimin për të deklaruar pasuritë e të ardhurat si dhe interesat personale që ato kanë. Deputetët, të paktën formalisht, kanë treguar vullnet mjaft të mirë për zbatimin e ligjit. Të dhënat e mbajtura nga ILDKP-ja për pasuritë e të ardhurat e deputetëve janë të hapura për publikun dhe janë bërë publike gjithmonë për këdo me përjashtim të atyre të dhënave që konsiderohen konfidenciale. Së fundi, duhet thënë që nuk ka pasur ndonjë praktikë gjyqësore në lidhje me çështje të konfliktit të interesave që lidhet me deputetë.

3. NEVOJA PËR NJË KOD SJELLJEJE NË KUVEND

3.1. Hyrje

Diskutimi i ekzistencës së një kodi sjelljeje apo etike për deputetët ka zënë vend në debatet mediatike, politike e legjislativë të vendeve të ndryshme kohët e fundit. Ky është një diskutim në të cilin janë përfshirë si vende me demokraci të re, ashtu edhe vende model të demokracisë parlamentare, përfshirë këtu edhe rajonet e Evropës Qendrore e Juglindore. Disa shembuj paraqiten në tabelën 1.

Mund të perceptohet që një kod sjelljeje apo etike është një reagim ndaj një veprimi apo tërësie veprimesh të pahijshme, të padenja apo korruptive në ushtrimin e detyrës zyrtare e kështu jo në interes të publikut. Arsyeja pse diskutimi ka filluar në vende të ndryshme në lidhje me ekzistencën e një dokumenti të tillë në fakt lidhet me forcimin e elementeve të shtetit të së drejtës dhe shtimin e besimit të publikut ndaj integritetit të parlamenteve. Diskutimet e ndryshme që janë bërë në vende të ndryshme kanë treguar që jo vetëm kjo e fundit, por edhe dëshira për të paraprirë çdo veprim të pahijshme, të padenjë apo edhe korruptiv dhe vullneti kështu për të shtuar besimin e publikut ndaj vetë institucionit të parlamentit, tempullit mbajtës të sovranitetit të popullit, institucionit më të lartë në vendet me sistemin republikan parlamentar.

Ka vende të tilla si SHBA, Britani e Madhe, Gjermania, Australia, Rusia, Japonia, Polonia, Irlanda, të cilat kanë një kod sjelljeje të miratuar prej shumë vitesh tashmë. Një numër vendesh të tjera kanë të parashikuara në kushtetutat e tyre apo në ligje të veçanta çështje që përfshihen në një kod të sjelljes, dhe ndërkohë janë në procesin e hartimit apo diskutimin apo edhe sapo kanë miratuar të tilla dokumente për deputetët, si Maqedonia, Sllovenia, Bosnja-Hercegovina, Kroacia e kështu me radhë. Kodet e sjelljes konsiderohen si dokumente të rëndësishëm për rritjen e përgjegjshmërisë së deputetëve si dhe për forcimin e shtetit të së drejtës, rritjen e besimit të publikut tek parlamentet dhe kështu shtimin e legjitimitetit të këtij institucioni.

Tabela 1. Kushtetutat dhe ligjet përkatëse mbi etikën dhe sjelljen e deputetëve në vende të Evropës Qendrore e Juglindore⁴⁷

Kuvendet	Kodi i Sjelljes	Legjislacioni përkatës
Bullgaria	Jo	Kushtetuta parashikon që deputetët përfaqësojnë kombin si i tërë dhe jo vetëm zgjedhësit dhe se deputetët nuk duhet të angazhohen në ndonjë aktivitet që nuk është në përputhje me statusin e deputetit.
Kroacia	Kuvendi është duke konsideruar që të hartojë një Kod Sjelljeje	Ekziston ligji mbi parandalimin e konfliktit të interesave.

⁴⁷ Kodet parlamentare të sjelljes, Programi për Mbështetjen e Parlamentit, Misioni i OSBE-së në Bosnjë-Hercegovinë, Prill 2004.

Republika Çeke	Jo	Ligji mbi papajtueshmëritë rregullon punësimet e tjera dhe çështjen e dhuratave. Ligji mbi konfliktin e interesave ndalon deputetët të abuzojnë me vendin e tyre/postin e tyre në marrjen e informacionit si dhe me përfitimet për shkak të vendit që kanë. Po kështu ka papajtueshmëri me punësime në vende të tjera me kohë të plotë si dhe me ushtrimin e aktiviteteve tregtare.
Greqia	Jo	Kushtetuta parashikon që detyra e deputetit është e papajtueshme me punësime të tjera jashtë kuvendit.
Hungaria	Jo	Ligji që rregullon statusin e deputetit trajton konfliktin e interesave dhe procedurat e dhënies së informacioneve apo bërjes publike të të ardhurave. Kushtetuta parashikon që deputetët do të veprojnë në interes të publikut, dhe i kufizon deputetëve nga punësimet e tjera.
Maqedonia	Duke u hartuar një Kod Sjelljeje.	
Rumania	Pritet që vendi të diskutojë një "statut" për deputetët.	Kushtetuta Rumune parashikon që deputetët duhet të veprojnë në shërbim të popullit.
Serbia	Në vend ka nisur një proces i diskutimit të gjerë publik në lidhje me këtë çështje. Gjithsesi nuk ka të planifikuar ndonjë kod sjelljeje.	Ligji mbi konfliktin e interesit trajton çështje të abuzimit të detyrës, marrjen e dhuratave, dhe ndikimin e interesave private në çështje të interesit të publikut, ndikime në prokurime, marrjen e kompensimeve nga shtetet e huaja, aksesin në informacion, kufizime në lidhje me punësimet e tjera.
Slllovaqe Republika	Jo	Kushtetuta e Republikës Slllovaqe parashikon që deputetët duhet të deklarojnë interesat financiare dhe asetet si dhe të deklarojnë punësimet e tjera
Slovenia	Vendi ka të hartuar një kod sjelljeje i cili përfshihet miratohet.	Akti mbi parandalimin e korrupsionit trajton çështjet e raportimit të aseteve financiare, konfliktin e interesave, mospërputhshmërinë e funksioneve të ndryshme, ndalimin e marrjes së dhuratave. Kushtetuta Slllovene parashikon që deputetët janë përfaqësuesit e zgjedhur të të gjithë popullit dhe nuk i nënshtrohen ndikimeve të padrejta të asnjë burimi.

3.2. Qëllimi i një kodi sjelljeje për deputetët

Qëllimi i një kodi sjelljeje duhet parë në thelb i dyfishtë. Së pari, është ai i krijimit të një institucioni të hapur, transparent e llogaridhënës ndaj publikut, dhe së dyti është ai i të qenit si një udhërrëfyes për sjelljen e deputetëve. Duke pasur këto qëllime thelbësore, kodi i sjelljes nuk duhet të perceptohet se është një dokument që kontrollon deputetët por si një dokument me avantazhe të shumta si për vetë deputetët, Kuvendin ashtu edhe për zgjedhësit dhe popullin në tërësi:

a. Kodi synon të përcaktojë standarde të qarta sjelljeje (etike) për deputetët: Kështu deputetët e dinë se ç'pritet prej tyre dhe gjithkush e di se mbi ç'baza të përcaktuara do të vlerësohet gjithçka bëjnë ato. Kjo nuk duhet të kuptohet si shterim i bazave të vlerësimit, të cilat pa dyshim mund të ndryshojnë, shuhet, apo të reja të konsiderohen si të rëndësishme. Gjithsesi, pavarësisht elementit të ndryshueshmërisë do të ishte e ndershme

dhe e rekomandueshme që sa herë të ketë ndryshime të tilla, ato të përfshihen në kodin e sjelljes dhe të pranohen nga vetë deputetët dhe të bëhen të ditura për ta dhe për publikun e gjerë.

b. Rregullat e përcaktuara janë të qarta për deputetët dhe nuk ka hapësira për interpretime, diskutime, paqartësi në lidhje me ekzistencën e tyre dhe zbatimin e tyre për deputetët: Mund të mendohet që kodet etike apo të sjelljes mund të ekzistojnë në përgjithësi të hartuara për të gjithë personat që kryejnë një detyrë zyrtare, përfshirë këtu edhe të zgjedhurit si deputetë. Sigurisht, kjo do të thoshte ekzistencë e një tërësie minimale standardesh sjelljeje të cilat do të duhej të respektoheshin nga të gjithë zyrtarët, përfshirë edhe deputetët. Por, një dokument i tillë do të ishte gjithëpërfshirës dhe nuk do të ishte menduar posaçërisht për deputetët. Po kështu një dokument i tillë gjithëpërfshirës nuk do të kishte si të ishte i menduar, hartuar e pranuar nga vetë deputetët, duke bërë kështu që dozat e legjitimitetit të ishin teorikisht më të ulëta. Nëse do të kishim një dokument më vete në lidhje me çështje të sjelljes për deputetët, kjo do të largonte çdo paqartësi të mundshme në lidhje me ekzistencën e tij si dhe do të sillte një shkallë pranueshmërie më të lartë në lidhje me vetë dokumentin dhe zbatimin e tij.

c. Rregullat e përfshira në kod sigurojnë bazën për vlerësimin e veprimeve apo mosveprimeve të deputetëve apo edhe propozimeve të tyre gjatë ushtrimit të detyrës: Deputetët në ushtrimin e detyrës së tyre kryejnë veprime të ndryshme apo propozojnë të kryhen veprime të ndryshme. Kodet e sjelljes mundësojnë një tërësi elementesh për të kontrolluar nëse këto veprime të tyre janë ato që priten prej tyre si deputetë dhe kështu a janë në përputhje me detyrën e deputetit apo jo. Në disa kode sjelljeje të vendeve të ndryshme është parashikuar edhe krijimi i një organi kontrolli në parlament, i cili konsideron rastet e veçanta dhe që vendos, pra, nëse veprimet e deputetëve janë apo jo në përputhje me kodin e sjelljes.

ç. Kodi përcakton një kornizë të atyre sjelljeve apo veprimeve që janë të papranueshme: Duke përcaktuar disa sjellje të cilat janë të pranueshme e disa si të papranueshme, një kod sjelljeje përcakton standarde që priten prej anëtarëve të Kuvendit dhe të cilat pritet që deputetët t'i respektojnë. Duke bërë këtë kodi mundëson që vetë deputetët të kontrollojnë veprimet e sjelljet e tyre dhe të heqin dyshimet në lidhje me pranueshmërinë apo jo të një veprimi apo sjelljeje të caktuar. Kjo do të thotë në të njëjtën kohë që deputetët nuk kanë më mosdijen si justifikim për sjelljet apo veprimet e papranueshme.

d. Kodi është një barometër kontrolli ndaj deputetëve dhe një element sigurie për publikun që çdokush jep llogari nëse nuk respekton besimin që populli i ka dhënë: Ekzistenca e një kodi bën të qartë që edhe deputetët, duke pasur të përcaktuara si normat ashtu edhe përjashtimet prej tyre, nëse nuk i respektojnë ato, do të japin llogari dhe kështu do tregojnë përgjegjshmëri për veprimet e tyre. Për më tepër, kjo është edhe më e besueshme, kur një kontroll i tillë është qartë i pranuar nga vetë deputetët. Kjo tregon në vetvete përgjegjshmëri për ndërmarrjen e madhe të deputetit.

dh. Kodi shërben edhe si një mjet kontrolli të sjelljes në raport me deputetët e tjerë:

Pa diskutim që deputetët janë pjesë e një grupi kolegjal në të cilin duhet të ketë rregulla të njëjta sjellje për të gjithë dhe në referim të të cilave duhet të gjykojnë të gjithë të gjykojnë, kontrollohen e të japin llogari e të gjykojnë pra sjelljet e tyre. Kjo do të thotë ndershmëri ndaj tyre dhe barazi në trajtim dhe qëndrim të publikut ndaj tyre, të tyre ndaj njëri-tjetrit dhe ndaj institucionit në tërësi.

3.3 Përfitimet nga pasja e një Kodi Sjellje

Kodet e sjelljes pa dyshim ofrojnë një sërë përfitimesh si për publikun, ashtu edhe për vetë deputetët, përfshirë këtu:

a. Qartësi e standardeve që priten prej deputetëve përgjatë kryerjes së detyrës së tyre si deputet/figurë publike: Një kod sjelljeje përfshin një tërësi rregullash që përcaktojnë standarde për deputetët, standarde të cilat pritet që ato të përmbushin e respektojnë (t'i nënshtrohen) gjatë detyrës së tyre. Pa dyshim që standarde të tilla është shumë mirë që të jenë të qarta për shumë arsye dhe jo domosdoshmërisht për arsyen që deputetët janë apo mund të jenë të korruptuar. Natyra e angazhimit të tyre kërkon që ato të kenë të bëjnë me çështje të ndryshme, të cilat në thelb mund të sjellin dilema me karakter etik. Pa dyshim që legjislatorët janë ata të cilët përballen me vendimmarrje të rëndësishme në të cilat interesa të shumta e ndoshta të ndryshme nga njëra-tjera përballen me njëra-tjetrën, si interesi kombëtar, i zonës zgjedhore të tyre, interesi politik apo edhe personal. Përcaktimi i rregullave të përbashkëta dhe të paracaktuara nga vetë deputetët bën që në rastet e përballjeve të interesave të ndryshme sjellja e deputetëve të jetë e njëjtë apo më mirë të themi në bazë të të njëjtave rregulla edhe pse lidhjet sociale, politike, personale janë të ndryshme.

b. Legjitimitet edhe më të lartë (si për deputetët, ashtu edhe për vetë institucionin): Miratimi i Kodit të Sjelljes shton legjitimitetin dhe llogaridhënien e deputetëve në perceptimet e publikut, medias, dhe të komunitetit ndërkombëtar. Në lidhje me marrëdhëniet me ndërkombëtarët, përpjekje të tilla për të rregulluar sjelljen e deputetëve sugjerojnë një angazhim ndaj praktikave demokratike dhe përpiqen të eliminojnë të gjitha format e korrupsionit, dhe në thelb demonstrojnë një angazhim ndaj mirëqeverisjes.

c. Besimi i publikut dhe i medias rritet, si ndaj deputetëve si individë, ashtu edhe ndaj institucionit të parlamentit: Përfshirja e deputetëve në hartimin e kodit të sjelljes, dhe vetë thelbi i organizimit të punës për Kodin, pra që vetë deputetët janë pjesë e grupit të punës që harton dhe miraton Kodin, thekson konceptin e përgjegjësisë dhe llogaridhënies tek vetë deputetët. Përfshirja e deputetëve në këtë rrugë është shumë e rëndësishme, sepse i tregon publikut që Kuvendi vetë trajton rastet e deputetëve që janë të korruptuar apo që paraqesin sjellje të papërshtatshme dhe këtë e bën me vendosmëri. Kjo do të rrisë besimin tek institucioni dhe anëtarët e tij. Në këtë kuptim, kodi duhet të mos imponohet nga jashtë, por të miratohet nga vetë anëtarët e Parlamentit.

Vetë miratimi i një Kodi Sjelljeje do të sjellë shtimin e besimit por jo për një kohë të gjatë. Kjo do të thotë që Kodi jo vetëm të miratohet, por më pas më e rëndësishme është që të zbatohet dhe publiku dhe media të jenë dëshmitarë të zbatimit të tij në praktikë. Pra

kjo do të thotë që zbatimi i Kodit të jetë i hapur për monitorim nga media e publiku. Gjithashtu kjo do të thotë që nëse Kodi nuk respektohet, këto raste të trajtohen me shpejtësi, efikasitet, efektivitet me qëllim që të sigurohet besim tek kodi, deputetët dhe institucionet.

3.4. Forma të mundshme të një Kodi Sjelljeje

Kodi i Sjelljes për deputetë mund të ketë forma të ndryshme:

- Anëtarët e Kuvendit, pra, deputetët kanë një Kod më vehte
- Një kod i përgjithshëm sjelljeje për të gjithë nëpunësit të cilët i shërbejnë publikut, përfshirë këtu edhe deputetët.

Në të gjitha rastet e mundshme, të cilat mund të jenë përjashtuese apo jo në lidhje me deputetët, duhet thënë që e rëndësishme është që për këto të fundit të parashikohen rregulla sjelljeje. Ndoshta meqë zyrtarët publikë i shërbejnë të gjithë interesit të publikut, mund të pritët prej tyre që të respektojnë të njëjtat parime dhe standarde dhe të jenë njësoj të përgjegjshëm ndaj publikut. Megjithatë, duhet thënë që për shkak të detyrave të ndryshme mund të ketë një kod sjelljeje të ndryshëm për kategori të ndryshme të zyrtarëve publikë. Këto bëjnë që dhe pse parimet mund të jenë të njëjta ndoshta për të gjitha kategoritë e nëpunësve publikë, ato kontekstualizohen. Po kështu, ka disa raste që parime të posaçme vlejné vetëm për një kategori, si për shembull për ministrat mund të pritët që në rolin e tyre si ministra të përfshijë edhe parime të përgjegjësisë kolektive.

Kështu, për hir të këtyre kontekstualizimeve do të ishte e udhës të miratohej një Kod sjelljeje për deputetët vetëm. Kjo do të sillte edhe eliminimin e çdo hijeje dyshimi në lidhje me zbatimin e tërësisë së rregullave të sjelljes tek deputetët apo jo.

Një qëndrim i mundshëm mund të ishte edhe mos pasja e një kodi të tillë. Në një rast të tillë argumenti do të ishte që deputetët janë të aftë të gjykojnë e kontrollojnë sjelljen e tyre vetë. Sigurisht në një rast të tillë risku që sjelljet e deputetëve të jenë jo të denja, jo të ndershme, jo në përputhje me ligjin, të anojné nga interesat e tyre individuale do të ishte mjaft i madh. Edhe sikur të ishim para një situatë ideale që realisht nuk do të kishim sjellje të tilla, në dukje çdo veprim i deputetëve do të mund të gjykohej si i anshëm, si i abuzueshëm, apo si veprim që mundet t'i shërbejë interesit privat dhe ajo atij publik. Kjo situatë e fundit do të thoshte që besimi tek institucioni, i cili mund të ishte një institucion shembull, në fakt, në dukje do të ishte i ulur.

3.5. Elementet themelore të një kodi sjelljeje

Zakonisht është Kushtetuta në të cilën gjenden rregulla mbi përgjegjshmërinë dhe etikën e deputetëve. Më tej miratohen ligje të posaçme mbi këtë çështje. Kështu, është miratuar legjislacioni që rregullon si deklarimin e interesit të deputetëve ashtu edhe konfliktet e mundshme të interesit të tyre privat me kryerjen e detyrave me karakter publik. Ky legjislacion gjendet i pranishëm në shumicën e vendeve të Evropës Qendrore e Juglindore e në rajon. Megjithatë, pavarësisht ekzistencës së këtyre normave ligjore, kodi i sjelljes zakonisht shkon edhe më tej, sepse vendos standarde sjelljeje në lidhje me çështje të shumta të cilat ndoshta nuk preken nga legjislacioni, si:

- mos përgjigjja ndaj pyetjeve pranë institucioneve përgjegjëse për kontrollin e interesave të tyre, duke mos dhënë kështu llogari
- keqpërdorimi i privilegjeve që gëzon si deputet
- keqpërdorimi i përfitimeve dhe burimeve parlamentare
- përdorimi i pozicionit për avantazhet parlamentare apo personale
- punësime të mëpasshme (pas mbarimit të mandatit të deputetit)
- kryerja e veprimeve të tilla që parandalojnë veprimtarinë e kuvendit siç duhet
- kryerja e veprimeve të tilla që mund të sjellë kundërshti ndaj institucionit të parlamentit, e kështu me radhë.

Kodet e sjelljes veprojnë në fushën e moralit dhe integritetit. Ka kode sjellje të cilat përqendrohen shumë në sjelljen me karakter financiar, ndoshta edhe duke lënë pak mënjane aspektet e tjera të sjelljes së pritshme të një deputeti, si për shembull dhe respekti për institucionet, procesi demokratik, por edhe kryerja e veprimeve të cilat do të sillnin pasoja negative për institucionin e Kuvendit në tërësi. Llogaridhënia dhe transparenca duhen parë në një këndvështrim edhe më të gjerë se sa thjesht interesat financiare apo përfitimet me karakter të tilla nga deputetët. Ndoshta kjo është çështje mjaft e ndjeshme për publikun por gjithsesi nuk duhen lënë mënjane edhe çështje të cilat minojnë institucionet demokratike dhe rrezikojnë marrëdhënien e publikut me to, si dhe të këtij të fundit me vetë të përzgjedhurit e tyre.

Kështu Kodi duhet:

- të kujdeset për besimin tek kuvendi, deputetët dhe sistemi parlamentar
- të promovojë funksionimin e kuvendit
- të respektojë veprimin dhe statusin e kuvendit si institucion
- të respektohet dhe të zbatohet
- të konsiderojë që vëmendja e publikut të përqendrohet sa tek veprimet e parlamentarëve, aq edhe tek politikat, diskutimet dhe institucionet
- të mënjanojë debatet mbi rolin e tij si dhe interpretimin e tij
- të përmirësojë pozicionimin e Kuvendit si krijuesi i ligjit dhe kontrolluesi mbi ekzekutivin
- të mundësojë transparencë, por edhe të kujdeset për qartësinë
- të bëhet i njohur për deputetët dhe qytetarët
- të ketë mekanizma zbatimi të qëndrueshme, të ndershme
- të jetë pjesë e një kulture disiplinimi dhe të reflektojë me proporcionalitet atë
- të administrohet dhe të duket që po administrohet në mënyrë të paanshme.

3.6. Aspekte të një Kodi sjelljeje

Kodet e sjelljes përgjithësisht përbëhen nga tri aspekte:

1. një Kod Sjelljeje që përcakton sjelljen e pritshme të deputetëve, duke përfshirë parime të përgjithshme ndonjëherë
2. rregulla etike që përcaktojnë mënyrën se si do të interpretohen kodet e sjelljes dhe si do të zbatohen në lidhje me aspekte të caktuara të veprimeve të deputetëve
3. një trup rregullator i cili interpreton, jep këshilla në lidhje me zbatimin si dhe zbaton Kodin duke marrë masa për këtë të fundit.

a. Parimet aktuale të përgjithshme të Kodeve të Sjelljes

Një numër vendesh përfshijnë një tërësi parimesh të përgjithshme si parapërcaktues të një kodi sjelljeje. Parimet e përgjithshme përbëjnë një kod etike mbi të cilin mund të mbështetet më pas një kod sjelljeje më i detajuar e perspektiv. Këto parashikojnë një referencë të shpejtë për anëtarët dhe janë parime që duhet të udhëheqin legjislatorët në të gjitha aspektet e aktiviteteve të tyre si anëtarë të parlamentit. Shembuj të parimeve por edhe të elementeve të tjerë të kodeve të sjelljes të vendeve të ndryshme janë paraqitur në tabelën 2.

Sipas OECD-së⁴⁸ (2000), vlerat më të përmendura në shërbimin ndaj publikut, janë:⁴⁹

1. Paanësia
2. Ligjshmëria
3. Integriteti
4. Transparenca
5. Efiçenca
6. Barazia
7. Përgjegjshmëria
8. Drejtësia

Sipas Qendrës Evropiane për Kërkim dhe Dokumentacion (ECPRD),⁵⁰ ka disa parime të përbashkëta për një sërë vendesh. Këto parime e kanë bazën në kode sjelljeje të cilat janë për subjekte të ngjashme apo që zbatohen për parlamentarët. Këto parime janë:

1. *Pavarësia*: deputetët nuk duhet të kenë lidhje me organizata apo individë që mund të ndikojnë mbi aktivitetet e tyre si deputetë.
2. *Mos-diskriminimi*: deputetët duhet të tregojnë tolerancë, të jenë të hapur dhe transparentë përkundrejt të gjitha pozicioneve të tyre politike. Anshmëria është e lejueshme, dhe ndonjëherë e dëshirueshme, pasi është në natyrën e punës së deputetëve të cilët duhet të mbrojnë pozicionin e politikës, si për shembull linja apo ideologjia e partisë. Por, ato nuk duhet të diskriminojnë. Mos-diskriminimi duhet të udhëheqë të gjithë veprimet e deputetëve, ai rrjedh nga parimet e përgjithshme të të drejtave të njeriut për trajtim të njëjtë dhe pa paragjykim ndaj njerëzve.
3. *Transparenca*: siguron që ka llogaridhënie edhe më të lartë ndaj publikut dhe që rrit profesionalizmin e veprimeve të deputetëve dhe sjell një monitorim më të lehtë të publikut. Kjo mundëson që publiku të ndërveprojë më shumë me përfaqësuesit e vet dhe shton besimin dhe respektin e tij ndaj deputetëve. Jo vetëm ndaj tyre, por edhe ndaj politikave të tyre dhe institucioneve.
Përgjithësisht kjo përfshin:
 - detyrimin e deputetëve për të përcaktuar transparencën ndaj publikut (elektoral, grupet e interesit apo edhe grupet mbështetëse), duke lehtësuar aksesin në informacion në kuptimin më të gjerë të mundshëm (deklaratat

⁴⁸ Organization for Economic Cooperation and Development

⁴⁹ <http://www.oecd.org/dataoecd/60/43/1899427.pdf>

⁵⁰ *Parliamentary Codes of Conduct in Europe [Kode parlamentare në Evropë]*, Botuar nga Dick Toornstra, ECPRD, c/o European Parliament, Bruksel, 2001.

- shpjeguese, dokumentimet e detajuara, etj) dhe përmes qartësisë në lidhje me interesat personale financiare dhe jo financiare
- detyrimin e deputetit që të bëjë transparencën ndaj institucionit (p.sh. përmes deklarimit të interesave financiare e jo financiare).
 - o *Rregullat kundër korrupsionit:* Masat për të luftuar korrupsionin duhet të zbatohen në sektorin legjislativ, si ndaj deputetëve, ashtu edhe ndaj punonjësve të kuvendit. Duke pasur parasysh që një praktikë negative në lidhje me këtë çështje mund të vijë edhe si pasojë e financimeve të partive politike, fushatave elektorale dhe interesave personale të deputetëve, parlamenti duhet të rimendojë sistemin e vlerave dhe mekanizmat vetërregulluese dhe të miratojë nene edhe më strikte të monitorimit (p.sh. përmes njësive të specializuara antikorrupsion, rregullave të mirëqeverisjes/kontrollit si dhe të transparencës më të madhe). Anëtarët kanë detyrime të ndryshme, respektimi i të cilave do të thotë eliminim i rrezikut të mundshëm të korrupsionit, duke mënjanuar konfliktin e interesave, duke hequr dorë nga ndonjë veprim jo i duhur apo pozicion i tillë që mund të jetë i papajtueshëm me detyrimet e deputetit, duke deklaruar interesat financiare dhe jo financiare, para se të fillohet ushtrimi i mandatit të deputetit si dhe periodikisht kur kërkohet, të promovohen rregullat e transparencës në lidhje me financimin e partive politike dhe fushatave elektorale, si dhe duke promovuar rregulla të qarta dhe transparente në lidhje me lobimet. Kjo do të thotë në të njëjtën kohë edhe që deputetë duhet të mos pranojnë dhurata dhe favore të tjera, si në emrin e vet, ashtu edhe në emër të ndonjë personi tjetër të afërm apo edhe grupi politik; të mos angazhohen në administratën publike apo atë private, angazhime të cilat mund të çojnë në konflikt interesi.
 - o *Konflikti i interesit dhe deklarimi i interesave financiare:* Një deputet duhet të jetë shembull i integritetit. Kështu, duhet mënjanuar çdo konflikt mes detyrave me karakter publik dhe interesave private. Në lidhje me këtë duhet që deputeti që përballlet me situata në të cilat përballen këto interesat, duhet ose të heqë dorë nga vendimmarrja ose të zgjidhë këtë përballje në interes të publikut. Po kështu, nëse ka përballje të tillë interesash, jo domosdoshmërisht do ketë konflikt. Kjo sepse nëse situata menaxhohet drejt, me transparencë dhe në mënyrë të përgjegjshme, rezultati do jetë mjaft i kënaqshëm.
 - o *Parime të tjera:* Përveç parimeve të përbashkëta që gjenden në rregullat e një kodi sjelljeje ka edhe disa të veçanta të cilat duhen respektuar nga deputetët. Kështu, ka disa parime si integriteti, ndershmëria, respekti për shtetin dhe institucionet, lidhshmëria, të cilat gjenden në Kodet e vendeve të ndryshme. Kuptohet që vlerat që përpiqen të promovojnë dhe mbrojnë të tilla parime janë me karakter moral dhe ndoshta jo të thjeshta për t'u kontrolluar e vlerësuar, por promovimi i tyre nuk ka dyshim është mjaft pozitiv dhe respektimi i tyre sjell përfitime të shumta për publikun, parlamentin dhe vetë deputetët.

Kodet e sjelljes, për shkak të të qenit mjaft konçizë, shpesh shoqërohen me një tërësi normash të cilat përcaktojnë ç'pritet nga deputetë përgjatë kryerjes së detyrës. Kjo do të thotë që, së pari, të jenë të përcaktuara këto norma; së dyti, që është e preferueshme të ketë një manual sqarimi mbi to, dhe, së treti, të ketë procedura ankimi mbi zbatimin e normave.

b. Zbatimi dhe sanksionet

Ka mënyra të ndryshme të kontrollit të zbatimit të Kodit. Kjo përfshin vetërregullimin, rregullimin nga një organ i pavarur apo edhe kombinimin e tyre.

1. Rregullimi nga një organ i përcaktuar

Kjo do të thotë që krijohet një organ i pavarur për të administruar kodin dhe zbatimin e tij dhe për t'i raportuar legjislaturës apo një komiteti të përcaktuar. Sipas këtij trajtimi, fuqia e organit parashikohet në ligj. Gjithsesi duhet thënë që ky trajtim merr autorësinë e kontrollit nga parlamenti dhe ia kalon një organi tjetër. Kështu, kodi në një farë mënyre bëhet një dokument jo më i deputetëve, që në fund të fundit, duhet ta zbatojnë atë, pra është e duhet të jetë për ta. Po kështu, kjo mënyrë transmeton edhe mesazhin që vetë deputetët nuk janë të aftë e të besueshëm për të zbatuar e kontrolluar vetë kodin e tyre të sjelljes. Kjo do të çonte ndoshta edhe në uljen e nivelit të pranimit e të zbatimit të kodit nga vetë deputetët, të cilët nuk do ta besonin më këtë dokument si të tyrin. Në Kanada ka një zgjidhje të tillë ku është krijuar një komisioner i Integritetit (jo deputet) i cili heton rastet që i përcillen dhe pas hetimeve propozon marrjen e masave përkatëse. Është vetë parlamenti më pas që në bazë të propozimit vendos, por që në asnjë rast nuk mund të marrë vetë masa.

2. Vetërregullimi

Një rregullim i tillë është në SHBA, ku në secilën prej dhomave të Kongresit ekziston një komitet etike i përbërë nga deputetë të cilët shqyrtojnë, interpretojnë dhe marrin masa për rastet e shkeljes së kodit të sjelljes. Disavantazhet janë dy: së pari deputetët nuk mundën objektivisht të gjykojnë sjelljet e tyre, duke u sjellë si hetues dhe gjyqtarë, dhe së dyti ekziston rreziku i marrjes së vendimeve me shumica parlamentare në bazë të përkatësive partiake dhe jo në bazë të fakteve.

3. Kombinimi

Trajtimi i tretë është që të ekzistojë një organ i pavarur i Kuvendit i cili të vëzhgojë zbatimin e Kodit dhe raportojë në Kuvend apo në një komision të Kuvendit. Raportet shqyrtohen nga vetë Kuvendi apo Komisionet përkatëse, të cilët marrin edhe vendimet. Kështu respektohet si nevoja për pavarësi në raportimet e rasteve të shkeljes së kodit ashtu edhe vendimmarrja nga vetë deputetët, që ruajnë kështu autorësinë mbi kodin. Shembull i tillë është Britania e Madhe, në të cilin ekziston një Komisioner i zgjedhur për një mandat të caktuar (3 vjet), i cili i raporton direkt parlamentit. Nëse gjatë hetimit të një rasti gjen që ka shkelje të kodit, Komisioneri i raporton Komitetit për standardet dhe privilegjet, i cili i kalon propozimet e veta parlamentit (House of Commons). Një procedurë pak më e ndryshme ndiqet në House of Lords. Ka një regjistruer i cili mban regjistrin e interesave dhe interpreton kodin e sjelljes. Ankesat për shkelje apo mosrespektim të Kodit të sjelljes i kalojnë Komitetit për Privilegjet mbi Interesat e Lordëve. Fillimisht ankesa i bëhet e ditur lordit, udhëheqësit të partisë së tij dhe nëse reagimi nuk është i kënaqshëm i drejtohet Komitetit mbi Interesat e Lordëve. Komiteti heton dhe konkluzionet e tij i kalojnë House of Commons për marrjen e masave. Siç shihet në këtë rast kemi kombinim të dy praktikave të mësipërme, sepse ekzistojnë edhe organet e pavarura, dhe i lihet mundësia e reagimit të vetë deputetit apo partisë së tij, por edhe vendimmarrja i lihet parlamentit në tërësi.

Shtojca 2: Të dhëna mbi ekzistencën e Kodeve të Sjelljes në vende të ndryshme me demokraci të zhvilluar⁵¹

Parlamenti	Parimet Bazë	Organ Këshillimor	Zbatimi - autonom, vetëzbatim, i kombinuar	Sanksionet e mundshme
Australia (propozuar)	Besnikëria tek kombi dhe respekti për ligjet Kontrolli/Llogaridhënia Respekti për dinjitetin dhe privatësinë e të tjerëve Integriteti Prioritet ka interesi publik Ushtrimi i përshtatshëm i influencës Sjellja individuale.	S'ka informacion	S'ka informacion	S'ka informacion
Kanada (propozuar)	Standardet etike Llogaridhënia në publik Pavarësia Interesi i publikut Dhuratat dhe përfitimet personale.	Po	kombinuar	Anëtarit mund t'i mbahen të ardhurat, të detyrohet të paguajë gjobë, të pezullohet nga pjesëmarrja në parlament për një periudhë të caktuar, apo të përjashtohet.
Gjermania	Jo	Po	Vetëzbatuese	Mund të botohet një njoftim publik për mosrespektimin e Kodit të Sjelljes.
Japonia	Po	Jo	Vetëzbatuese	Anëtarit mund t'i jepet vërejtje, përjashtohet nga parlamenti për një periudhë të caktuar apo të detyrohet të japë dorëheqjen nga përgjegjësitë e tjera që ai mund të ketë në parlament.
Irlanda e Veriut	Detyra Publike Jo interesi vetjak Integriteti Objektiviteti Llogaridhënia Transparenca Ndershmëria Lidershipi.	Po	Kombinuar	Anëtari i parlamentit mund të përjashtohet nga pjesëmarrja në punimet e parlamentit për një periudhë të caktuar, dhe mund t'i hiqen të drejtat dhe privilegjet si anëtar i parlamentit.

⁵¹ *Kodet parlamentare të sjelljes*, Programi për Mbështetjen e Parlamentit, Misioni i OSBE-së në Bosnjë-Hercegovinë, Prill 2004.

Polonia	Paanshmëria Transparenca Objektiviteti Kujdesi për emrin e mirë të parlamentit Llogaridhënia.	Po	Vetëzbatim	Anëtari mund të paralajmërohet, t'i tërhiqet vërejtje, apo ti jepet një vërejtje rëndë.
Skocia	Detyra Publike Detyrat si përfaqësues Jo interesi vetjak Integriteti Ndershmëria Llogaridhënia Transparenca Lidershipi.	Po	Kombinuar	Anëtari i parlamentit mund të përjashtohet nga pjesëmarrja në punimet e parlamentit, i hiqet e drejta të hyjë në parlament, i mohohet e drejta të përdorë lehtësirat dhe mjetet e parlamentit, dhe mund t'i mohohen privilegjet ceremoniale.
Slovenia (propozuar)	Besnikëria ndaj kushtetutës, ligjeve dhe institucioneve të shtetit Ndershmëria dhe drejtësia Përgjegjshmëria Integriteti Pavarësia Eficenca Dhuratat dhe përfitimet personale Respekti për dinjitetin e të gjithë popullit.	S'ka informacion	S'ka informacion	S'ka informacion
Britania e Madhe	Po Detyra Publike Jo interesi vetjak Integriteti Objektiviteti Llogaridhënia Transparenca Ndershmëria Lidershipi.	Po	Kombinuar	Anëtarit të parlamentit mund t'i kërkohet të kërkojë ndjesë zyrtarisht, mund t'i ndalohet dhënia e pagës për një periudhë të caktuar, apo mund të pezullohet nga pjesëmarrja në parlament (pa pagesë nëse është anëtar i Shtëpisë së Lordëve).
SHBA	Jo	Po	Vetëzbatuese	Anëtari i parlamentit mund të përballet me ndalime të caktuara apo tërheqje vërejtje, mund të detyrohet të paguajë një gjobë, mund të humbasë vjetërsinë (seniority), apo edhe të përjashtohet nga parlamenti.

Uells	Detyra Publike Jo interesi vetjak Integriteti Objektiviteti Llogaridhënia Transparenca Ndershmëria Lidershipi.	Po	Kombinuar	Në rastet më të rënda, anëtari i parlamentit mund të largohet nga parlamenti.
--------------	---	----	-----------	---

3.7. Kod sjelljeje për deputetët edhe kur ato angazhohen në organe administrative brenda Kuvendit

Kodi i sjelljes duhet t'i referohet edhe rasteve kur deputeti është i angazhuar në detyra të tjera me karakter administrativ në parlament. Kjo do të thotë që çdo aspekt i veprimtarisë që ushtrojnë deputetët i nënshtrohet parimeve të përfshira në Kod.

3.8. Kod sjelljeje edhe për stafin e Kuvendit

Raportet dhe analizat në lidhje me çështjen e kodit të sjelljes për deputetët prekin edhe çështjen e kodit të sjelljes për stafin e Kuvendit. Kjo për arsye se jo vetëm deputet, por edhe ato që punojnë për Kuvendin mundësojnë realizmin e një prej qëllimeve të ekzistencës së një kodi sjelljeje, pra, të rritjes së besimit të publikut tek Kuvendi si institucion. Kështu, është e rekomandueshme ekzistenca e kodeve të ngjashme të sjelljes edhe për to. Për vendin tonë kjo mbulohet nga Ligji mbi etikën në administratën Publike, duke bërë kështu që kjo nevojë të jetë e mbuluar nga legjislacioni.

3.9. Përfundime

Kodet e Sjelljes janë një çështje e ndjeshme për parlamentet pasi ato janë bërë subjekt i diskutimeve të shumta në Parlamentet e vendeve të ndryshme. Ato sjellin një sërë përfitimesh në jetën publike, ndër të cilat përmenden:

- sigurojnë tërësi standardesh të qarta të paracaktuara të cila deputetët duhet t'i pranojnë e t'i bëjnë pjesë të tyre, dhe nëpërmjet të cilave sjelljet e deputetëve mund të testohen dhe vlerësohen nga media e publiku i gjerë
- mundësojnë një bazë të qëndrueshme për vlerësimin e veprimeve të propozuara apo të atyre që ndërmerren në lidhje me vlerën e tyre etike dhe përputhshmërinë me rolin që deputeti duhet të luajë si përfaqësues i popullit (apo zgjedhësve)
- mundësojnë një kornizë për të cilën është rënë dakord e në bazë të së cilës deputetët do të japin llogari për sjelljet e tyre të papranueshme
- sigurojnë publikun që deputetët janë përgjegjës dhe japin llogari për veprimet e tyre dhe kështu e meritojnë besimin që publiku i ka dhënë nëpërmjet votës
- mundësojnë një legjitimitet më të lartë për Kuvendin dhe vetë deputetët.

Duke analizuar vlerën e secilës përtej sa u përshkrua më lart mund të pohohet me siguri që hartimi dhe miratimi i një kodi sjelljeje për deputetët dhe sigurisht zbatimi me përpikmëri i tij do të jetë mjaft i rëndësishëm në krijimin e një kulture etike të sjelljes individuale dhe institucionale të Kuvendit, institucionit mbajtës të sovranitetit.

Kodet e Sjelljes për deputetët duhet të jenë hartuar në mënyrë të tillë që të përfshijnë:

- rregulla mbi sjelljet e pranueshme e ato të papranueshme për deputetët, duke përfshirë ndoshta këtu parime të përgjithshme
- rregulla mbi interpretimin dhe zbatimin e Kodit në rastet e sjelljes së deputetëve
- një organ i cili të këshillojë, të nxjerrë udhëzime dhe përgjithësime për rastet e papranueshme e që duhen mënjanuar nga sjellja, apo edhe që të zbatojë Kodin në raste të shkeljes së tij.

Eksperiencia e vendeve të tjera tregon që parimet e përgjithshme përfshijnë çështje të tilla si: paanshmëria, ligjshmëria, integriteti, transparencja, përgjegjshmëria, prioriteti që ka interesi i publikut, mospasja e interesit vetjak, objektiviteti, llogaridhënia dhe ndershmëria. Secili prej këtyre parimeve kërkon një shtjellim më të detajuar, edhe pse kuptimi i secilës prej tyre bëhet i plotë e merr formë në rastet praktike. Ndoshta një manual i cili të sjellë shembuj konkretë do të ishte i preferueshëm dhe i këshillueshëm në kësi rastesh sepse kështu Kodi kuptohet më lehtë dhe bëhet më i zbatueshëm. Sigurisht, raste të tilla duhet të bëhet e qartë që nuk janë shteruese. Më tej, që Kodi i Sjelljes të mos jetë një dokument deklarativ i shkruar bukur; ai duhet të shoqërohet me mekanizma zbatuese të cilat të marrin masa për rastet kur Kodi shkelet. Eksperiencia e vendeve të tjera ka treguar që kjo e fundit mund të realizohet ose nga një organ autonom, nga vetë deputetët, ose edhe në mënyrë të kombinuar. Secila prej zgjidhjeve do kish avantazhet e disavantazhet e veta, dhe ndoshta zgjidhja e kombinuar do të ishte më e preferueshme.

Kodet e Sjelljes ndryshojnë nga një vend në tjetrin dhe sigurisht reflektojnë specifikat e vendeve. Pa dyshim forma më e preferuar që do të marrë një kod sjelljeje do të jetë ajo që vetë deputetët do të konsideronin si më të përshtatshmen për të rritur besimin e publikut tek ata, pra përfaqësuesit e publikut. Do të ishte e preferueshme që diskutimet për një Kod të tillë Sjelljeje të ishin të hapura për median e publikun. Duke i bërë ata pjesë të diskutimeve jo vetëm që rrit cilësinë e vetë Kodit, por arrihet që të reflektohet që në hapat e parë të hartimit të dokumentit qëllimi i Kodit, i cili ishte i dyfishtë, rritje e besimit dhe përcaktim udhërrëfyese për sjellje të pranueshme dhe të lëvdueshme të deputetëve.

4. MODEL KOD SJELLJE PËR DEPUTETËT

Preambula

Ne, deputetët e Kuvendit të Republikës së Shqipërisë, njohim që është në interesin tonë individual dhe kolektiv të kujdesemi dhe ruajmë vlerësimin dhe besimin e publikut në integritetin tonë si individë dhe ndaj Kuvendit si institucion. Për këtë qëllim, ne do të na udhëheqë gjithmonë e mira dhe interesi i publikut dhe do të sigurojmë që veprimet dhe vendimet tona merren në interes të publikut.

Hyrje

Elektorati dhe publiku i gjerë i Republikës së Shqipërisë pret që deputetët të veprojnë në mënyrë etike dhe me integritet.

Kodi mundëson publikun të jetë i qartë në lidhje me parimet që duhet të udhëheqin deputetët në kryerjen e detyrave të tyre, si dhe si këto parime do të zbatohen.

Qëllimi i Kodit është t'i ndihmojë deputetët në kryerjen e detyrave të tyre publike.

A. Parime të përgjithshme

1. Besnikëria ndaj vendit dhe respekti për ligjet

Deputetët duhet të jenë besnikë ndaj vendit dhe popullit. Ata duhet të respektojnë ligjet e vendit dhe duhet të sigurojnë që sjellja e tyre të mos i shkelë këto ligje.

2. Objektiviteti

Në ushtrimin e detyrave të tyre, të çfarëdo lloji, deputetët duhet të bëjnë zgjedhje që bazohen në parimin e meritës dhe objektivitetit.

3. Transparenca

Deputetët duhet të jenë sa më shumë transparentë që është e mundur në lidhje me vendimet dhe veprimet e tyre. Ato duhet të arsyetojnë e justifikojnë vendimet e marra dhe të kufizojnë informacionin vetëm kur interesi i publikut e kërkon një gjë të tillë.

4. Ndershmëria

Deputetët duhet të deklarojnë çdo lloj interesi privat që lidhet me detyrën publike që kryejnë dhe të marrin masat e duhura për të zgjidhur çdo konflikt interesi në mënyrë që të mbrojnë interesin publik.

5. Respekti për dinjitetin dhe privatësinë e të tjerëve dhe kujdesi në ushtrimin e privilegjeve

Deputetët duhet të respektojnë të drejtat dhe detyrimet e të gjithë shtetasve të vendit. Ato duhet të respektojnë privatësinë e të tjerëve dhe duhet të eliminojnë diskriminimin e paligjshëm apo të panevojshëm. Ato duhet të kujdesen për ruajtjen e informacioneve të marra në konfidencë përgjatë ushtrimit të detyrave të tyre dhe duhet të ushtrojnë me përgjegjshmëri të drejtat e privilegjet e deputetit.

6. Prioriteti i interesit publik

Deputetët duhet të marrin të gjitha vendimet e tyre vetëm në interes të publikut dhe duhet që të gjitha vendimet e tyre të jenë ato të pritura e përcaktuara për të. Deputetët duhet të bazojnë veprimtarinë e tyre në konsiderimin e interesit publik si prioritar, duhet të parandalojnë apo mënjanojnë konfliktet reale apo të dukshme mes interesit personal e kërkesave të detyrave publike, dhe të zgjidhin çdo konflikt të tillë shpejt dhe në favor të interesit të publikut. Këto vendime nuk duhen marrë me qëllim që deputetët të përfitojnë të mira financiare apo materiale për veten e tyre, familjet apo të afërmit apo miqtë e tyre.

7. Përdorimi i fondeve publike

Deputetët në ushtrimin e detyrave të tyre duhet të jenë të kujdesshëm, të tregojnë aftësitë e tyre më të mira, t'i përdorin fondet publike me kujdes e ekonomikisht (me kursim), dhe t'i përdorin vetëm për qëllimin për të cilin ato janë miratuar.

8. Llogaridhënia

Deputetët duhet të ushtrojnë të gjitha veprimtaritë e tyre publike dhe veprimet e tyre private në një mënyrë që të mund të shihet e kontrollohet nga publiku, detyrim ky që realizohet thjesht duke iu nënshtruar ligjit.

9. Dhuratat apo përfitimet personale

Deputetët nuk duhet të pranojnë dhurata apo përfitime personale të lidhura me ushtrimin e detyrave të tyre, të cilat arsyeshëm mund të duken se komprometojnë integritetin apo gjykimin personal.

10. Pavarësia /Integriteti

Deputetët duhet të kujdesen që të mos kenë detyrime financiare apo të karakterit tjetër ndaj individëve apo organizatave që mund të ndikojnë apo ushtrojnë presion në ushtrimin e detyrave të tyre publike. Duhet treguar kujdes kryesisht me lobimet e paguara.

11. Ushtrimi i duhur i ndikimit

Deputetët duhet të ushtrojnë ndikimin e influencën e mbledhur për shkak të detyrës, vetëm në interes të së mirës së publikut. Ato nuk duhet të përfitojnë jo në përputhje me ligjin apo edhe në mënyrë jo të merituar apo të papërshtatshme pasuri apo përfitime si për vete, ashtu edhe për këdo tjetër, dhe nuk duhet të ndikojnë në mënyrë jo të përshtatshme proceset e ndërmarra nga zyrtarët apo edhe vetë publiku.

12. Sjellja personale

Deputetët duhet të kujdesen që sjellja e tyre personale të jetë e përshtatshme për dinjitetin dhe integritetin e Kuvendit.

13. Standardet etike

Deputetët duhet të tregojnë gjithmonë standardet më të larta etike, të përpiqen gjithmonë të ruajnë besimin që publiku i ka dhënë atyre me votimin, duke ruajtur edhe besimin e publikut tek Kuvendi, dhe të kujdesen për të mirën e përbashkët të të gjithë njerëzve në vend.

14. Përgjegjësitë e tjera të deputetëve

Deputetët që ushtrojnë detyra të tjera në Kuvend kanë detyrimin të respektojnë të gjitha parimet që lidhen me to.

B. Interpretimi, monitorimi, shqyrtimi i rasteve dhe marrja e masave

Varianti a:

Interpretimi, monitorimi dhe shqyrtimi i rasteve dhe marrja e masave për shkeljet e Kodit të Sjelljes së Deputetit realizohet në përputhje me Rregulloren e Kuvendit.

Varianti b:

Në Kuvend krijohet zyra këshillimore dhe për interpretimin e këtij Kodi. Pranë kësaj zyre paraqiten të gjitha ankesat në lidhje me shkeljet e vërejtura të Kodit. Kjo zyrë heton në lidhje me situata përkatëse dhe i paraqet një raport Byrosë së Kuvendit, e cila merr masat përkatëse për shkeljet e vërejtura në përputhje me rregulloren.

Zyra monitoron respektimin e Kodit dhe në fund të çdo viti raporton pranë Byrosë së Kuvendit për rezultatet e monitorimit. Raporti bëhet i njohur për publikun.

Nene përfundimtare

Asgjë në këtë Kod nuk do të interpretohet si heqje dorë nga rregullimet dhe detyrimet e tjera ligjore për deputetët. Ky Kod plotëson dhe mbështet kërkesat e akteve të tjera ligjore.

Deklarimi i miratimit dhe pranimit:

1. Unë “emri, mbiemri” miratoj këtë Kod dhe pranoj ta respektoj atë:

Firma: _____

2. Unë “emri, mbiemri” miratoj këtë Kod dhe pranoj ta respektoj atë:

Firma: _____

.....

Bibliografi

- *Kodet parlamentare të sjelljes*, Programi për Mbështetjen e Parlamentit, Misioni i OSBE-së në Bosnjë-Hercegovinë, Prill 2004.
- <http://www.oecd.org/dataoecd/60/43/1899427.pdf>
- *Parliamentary Codes of Conduct in Europe [Kode parlamentare në Evropë]*, Botuar nga Dick Toornstra, ECPRD, c/o European Parliament, Bruksel, 2001.
- Loloçi K., *Opinion i pavarur për projektvendimin “Për lënien e imuniteti të deputetëve dhe kushtet për autorizimin e ndjekjes penale”*, Revista E Drejta Parlamentare dhe Politikat Ligjore, Nr. 27, Qendra e Studimeve Parlamentare.
- Opinion 361/2005, Parliamentary immunity in Albania. *Shih* http://www.venice.coe.int/site/dynamics/N_Opinion_ef.asp?L=E&OID=361
- *Udhëzimet e OECD-së për menaxhimin e Konfliktëve të interesit në shërbimin publik*, GOV/PUMA(2003)10.
- Manuali Shpjegues dhe trajnimi mbi parandalimin e konfliktit të interesave, ILDKP, dhjetor 2006.
- Raporti i Komisionit të Komuniteteve Evropiane mbiprogresin e Shqipërisë - 2007, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/al_sec_1383_en.pdf
- Raporti i Komisionit të Komuniteteve Evropiane mbiprogresin e Shiqoërsisë - 2007, [http://mie.gov.al/skedaret/1194876378- Progr.raport%202007%20\(english\).pdf](http://mie.gov.al/skedaret/1194876378- Progr.raport%202007%20(english).pdf)
- Raporti Unë Votoj, Sesioni i Tretë, Legjislatura XVII, Kuvendi i Shqipërisë, Shtator 2006 - Janar 2007, MJAFT!
- Buletin Informativ Nr. 1-6, 2007, Rritja e Përgjegjshmërisë së Deputetëve gjatë Ushtrimit të Mandatit të tyre, Qendra e Studimeve Parlamentare.
- Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë
- Rregullorja e Kuvendit
- Ligji Nr. 8550, DATË 18.11.1999, “Statusi i Deputetit”, ndryshuar me ligjin nr. 8988, datë 24.12.2002
- Ligji nr. 9131, datë 08.09.2003 “Për rregullat e etikës në administratën publike”,
- Ligji Nr. 9049, datë 10.4.2003 “Për deklarimin dhe kontrollin e pasurive, të detyrimeve financiare të të zgjedhurve dhe të disa nëpunësve publikë
- Ligji nr. 9367, datë 7.4.2005 “Për parandalimin e konfliktit të interesave në ushtrimin e funksioneve publike”
- Kodi i Procedurave Administrative
- Komentari Ligjor Nr.3 i ILDKP-së, qershor 2006.
- Udhëzim Nr. 239, datë 2.2.2006 të ILDKP
- Vendim i Gjykatës Kushtetuese nr. 37, datë 23.06.2000
- Vendim i Gjykatës Kushtetuese nr .3, datë 13.02.2003
- <http://www.parlament.al>
- <http://www.hidaa.gov.al>
- <http://www.gjk.gov.al/>